

Kopplar av med Mahler

Göran Landberg vill skapa ett av Europas ledande forskningscentrum

FÅ FASTA JOBB PÅ GU

Visstidsanställning
vanligast

SID 5

TEMA: BIBLIOMETRI

Förbättras men
kritiken kvarstår

SID 10

OND VETENSKAP

Forskningen som
hotar mänskligheten

SID 22

Stort medialt intresse för Göteborgs universitet

NÄR JAG FÖR NÄSTAN exakt ett år sedan skrev mitt sista inlägg i GU Journalen för året, var det politiskt kaos och ett osäkert läge i Sverige. Sedan dess har mycket hänt och politiker, oavsett färg, har tvingats möta och hantera många extremt svåra utmaningar. Flyktingkatastrofen till följd i kriget i Syrien, EU:s oförmåga att komma överens om migrationspolitiken, det växande terrorhotet till följd av attackerna i Paris och på många andra platser är bara några exempel.

Universitetet är en viktig del av samhället och av det som händer i världen. Med tanke på allt som just nu sker, känns det angeläget att tydligt tala om att vi både kan och vill vara med och bidra till att lösa gemensamma globala samhällsutmaningar. Men det räcker inte med att bara prata. Vi måste också visa att vi gör något. Det är därför extra roligt att vår stora tvärvetenskapliga satsning UGOT Challenges är igång. Internationellt sakkunniga har vaskat fram de sex projekt som nu får finansiering, en unik satsning som kan komma att få efterföljare även på andra håll.

DET ÄR OCKSÅ VIKTIGT att betona att vår huvuduppgift – utbildning och forskning – är en grundförutsättning för att förverkliga de ambitiösa mål om en hållbar utveckling för världens alla länder, som FN nyligen fastslog.

Precis som i vår omvärld är det många stora frågor som just nu diskuteras inom högskolesektorn. Arbetet med nästa forskningsproposition pågår för fullt, den förre Stockholmsrektorn Kåre Bremers utredning om hur universitet och högskolor bör styras i framtiden är ute på remiss, ett nytt kvalitetsutvärderingssystem är på gång.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Så länge jag kan minnas har jag i slutet av varje år konstaterat att det varit ett intensivt och spännande år på Göteborgs universitet. Det säger jag även nu, men frågan är om 2015 ändå inte går till historien som det mest händelserika året då även det externa intresset för vår verksamhet ökat påtagligt. Så även i medierna där det publicerats många inlägg om betydelsen av forskning och utbildning om Sverige ska ha en chans som kunskapsnation även i framtiden.

SOM SÄKERT MÅNGA av er noterat, har också stadens lokala medier visat ett ovanligt stort intresse för Göteborgs universitet på senare tid. Jag tycker att det i grunden är bra och viktigt att medierna granskar myndigheter och andra offentliga organisationer. Det handlar om verksamheter som finansieras med skattemedel. Samtidigt kan jag konstatera att det är en svår balansgång för medierna att sammanfoga fakta med olika typer av uppgiftslämning till en korrekt och sanningsenlig bild.

På annan plats i detta nummer av GU Journalen har jag blivit intervjuad av tidningens redaktör Allan Eriksson. Han vill veta hur jag ser på den anmälan som skickats till Universitetskanslerämbetet, UKÄ, om att det skulle finnas ett stort antal anställningar vid universitetet som inte hanterats på ett korrekt sätt. Innan vi vet vad UKÄ kommer fram till, kan jag självklart inta ha några synpunkter kring de ärenden som tas upp i anmälan.

VAD JAG DÄREMOT kan säga är att den senaste tidens uppmärksamhet klart indikerar att universitetets anställningar verkar vara ett område där regelverket inte alltid följs fullt ut. Detta är inte acceptabelt. Jag har därför begärt att styrelsen ska ge universitetets internrevision i uppdrag att se över hur vi hanterar rekryteringar i förhållande till vår anställningsordning och till lagstiftningen. Syftet är inte att hitta syndabocker utan att identifiera eventuella strukturella hinder och att säkerställa att vi som myndighet gör rätt.

Slutligen. Ett stort tack för alla goda insatser under året som gått.

God jul och gott nytt år!

GU JOURNALEN

 EN TIDNING FÖR GÖTEBORGS
UNIVERSITETS MEDARBETARE

December

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE
Allan Eriksson 031 - 786 10 21
allan.eriksson@gu.se

REDAKTÖR & STF ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren 031 - 786 10 81
eva.lundgren@gu.se

FOTOGRAF OCH REPRO
Johan Wingborg 070 - 595 38 01
johan.wingborg@gu.se

GRAFISK FORM & LAYOUT
Anders Eurén 031 - 786 43 81
anders.euren@gu.se

MEDVERKANDE SKRIBENTER

Karin W. Tikkanen, Karin Frejруд och Carina Elmäng

KORREKTUR

Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

ADRESS

GU Journalen,
Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg

E-POST

gu-journalen@gu.se

INTERNET

www.gu-journalen.gu.se

UPPLAGA

5 500 ex

ISSN

1402-9626

UTGIVNING

7 nummer/år
Nästa nummer ute i mitten av februari.

MANUSSTOPP

15 januari 2015

MATERIAL

För obeställt material ansvaras ej.
För ej signerat material ansvarar redaktionen.

Citera gärna, men ange källan.

ADRESSÄNDRING

Gör skriftlig anmälan till Ingalill Allvin,
inga-lill.allvin@gu.se.

OMSLAG

Göran Landberg, föreståndare för Wallenberg centre of Molecular and Translational Medicine vid Göteborgs universitet
Foto: Johan Wingborg

TRYCKERI

Billes Tryckeri AB

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

REKTOR HAR ORDET

2 Rektor summerar 2015.

NYHETER

- 4 Oacceptabelt att bryta mot lag och förordning, förklarar Pam Fredman.
- 5 Var fjärde lärare och forskare saknar fast jobb.
- 6 Flyktingarna är också universitetets ansvar, menar Helena Lindholm.
- 7 UGOT Challenges gav sex vinnare.
- 8 Studenterna dömer ut nytt förslag om lärarutbildningarna.
- 9 Regeringen ger jämställdhetsuppdrag till GU.
- 9 Uppskattat pris ställdes in.
- 10 Bibliometri – en krock mellan fri forskning och managementkultur.
- 14 V-Dem släpper 15 miljoner data.
- 15 Sju svåra år för forskningen, spår Staffan Edén.
- 16 Arbetsmiljöbarometern: De fria svaren.

PROFILEN

- 18 Föreståndare med fingertoppskänsla.
- 21 Kursen som utvecklar din kreativitet.

REPORTAGE

- 22 Vetenskap som hot mot människans överlevnad.
- 24 Polarforskaren Jody Deming oroar sig för miljön i Arktis.
- 26 Två förföljda forskare berättar.
- 28 Herbariet rymmer 1,6 miljoner växter, alger, mossor, lavar och svampar.

DEBATT

- 31 Per Månson om en ensidig Rysslandsbevakning.

PÅ SLUTET

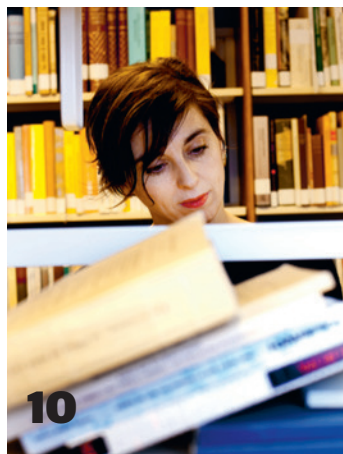
- 33 Alltinget lever vidare.
- 36 Thomas Sterner rapporterar från Paris.

24

Arktis påverkas snabbast

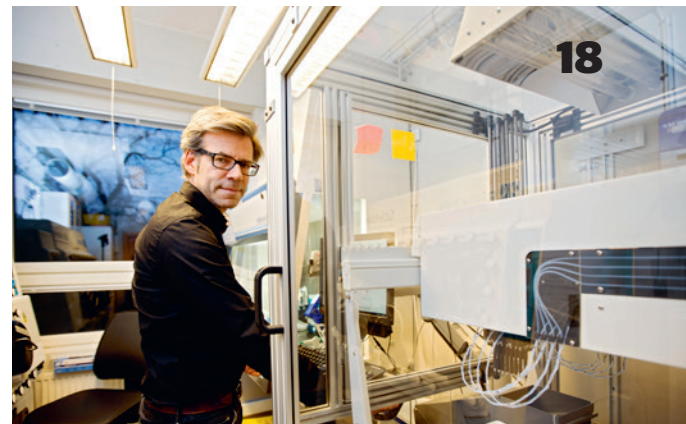
Jody Deming, polarforskare, gästar GU under några månader.

10

Kritik mot bibliometri

Ett alldeles för trubbigt redskap, menar Andrea Castro.

18

Cancerforskare leder nytt centrum

Efter många år utomlands har Göran Landberg fått nytt toppjobb.

30

Bloggare från Jemen

Afrah Nasser vill se större mångfald i medierna.

36

Rapport från Paris

Thomas Sterner om en förändrad värld.

Redaktionen: Vad tycker läsarna om GU Journalen?

NU HAR VI RESULTATET av GU Journalens fjärde läsarusundersökning. Webbundersökningen skickades ut till 1 000 medarbetare i början av oktober och hälften svarade. Eftersom tidningen delas ut på arbetsplatsen är distributionen helt avgörande. Undersökningen visar att 84 procent får tidningen vilket innebär att det finns problem med distributionen. Ungefär hälften får tidningen i sitt postfack.

Det framgår också att 53 procent bara läser den tryckta tidningen medan blott 4 procent enbart läser

den digitala pdf-versionen. Att det är så få som läser den digitala versionen är ett resultat som förvånar oss. Vi ställde även frågan om man vill ha en tryckt tidning under 2016. 61 procent svarade ja, endast 14 procent vill ha en övergång till en renodlad digital produkt.

En övervägande majoritet tycker att tidningen är lagom tjock och kommer ut tillräckligt ofta.

Andelen läsare har minskat något sedan 2009, men närmare 70 procent av dem som får tidningen har tagit del av innehållet. De som inte läser har

angett tidsbrist som främsta orsak.

Utifrån en helhetsbedömning får tidningen, på en femgradig skala, ett medelbetyg på 4,11, vilket är klart högre än 2009. Var fjärde läsare anser att tidningen är mycket bra. Det som läsarna uppskattar mest är nyheter, reportage, granskande artiklar och debatt.

Vi har även ställt frågor om hur man ser på tidningens relevans, trovärdighet och självständighet. 80 procent anser att nyhetsinnehållet är relevant, drygt 70 procent att tidningen är trovärdig och hälften att tidningen

är självständig i relation till universitetets ledning. Många har dock ingen uppfattning i denna fråga.

På flera av frågorna fanns en möjlighet att skriva kommentarer och det har många gjort. Vi kommer att gå igenom alla svar men redan nu ser vi att många önskar mer debatt och kritisk bevakning av universitetet.

Sammantaget ger alltså läsarna GU Journalen ett gott betyg, men vi står inför utmaningar som bland annat handlar om hur vi kan göra den digitala versionen mer tillgänglig.

Ingen acceptans för olagliga tillsättningar

Anmälan till Universitetskansler-ämbetet om ett stort antal olagliga tillsättningar har fått mycket uppmärksamhet.

– Om anmälan stämmer, är det mycket allvarligt, säger rektor Pam Fredman som nu har föreslagit styrelsen att låta internrevisionen utreda frågan.

JAN ALMÄNG OCH Christer Svennerlind, som båda har disputerat på GU, anmäler nu Göteborgs universitet till Universitetskanslerämbetet, UKÄ, för systematiska brott mot lagar och förordningar. I anmälan listas 95 fall av "felaktiga anställningsbeslut", varav majoriteten påstås ha ägt rum på Humanistiska fakulteten under 15 års tid. De flesta anmälda fallen rör tidsbegränsade anställningar som inte har blivit utlysta.

Pam Fredman säger till GU Journalen att hon känner till de tre fall där GU kritiserats av Överklagandenämnden för högskolan, men även att det därutöver finns ytterligare några, totalt åtta anställningar, som tidigare i år anmälts till universitetet av Helge Malmgren, professor emeritus i filosofi.

– Men att det skulle kunna röra sig om så många anställningar som anmälan till UKÄ antyder kände jag inte till, säger Pam Fredman.

Vad säger du om anklagelserna?

– Det är anmält som felaktigheter, men om det visar sig stämma är det mycket anmärkningsvärt och allvarligt. Det finns några fall som bevisligen är felaktigheter. Det hela signalerar att det regelverk, den lagstiftning och den anställningsordning, som vi har på universitetet inte har följts fullt ut. För mig som rektor är regelefterlevnad en självklarhet, vi kan inte göra några undantag från den principen. Jag tycker ändå att vi under åren har gjort mycket. Vi har satsat på utbildningar för chefer, att det ska finnas HR-kompetens på alla institutioner, och så vidare.

Vad tänker du som rektor göra åt saken?

– På styrelsens sammanträde den 3 december föreslog jag att internre-

visionen får ett uppdrag att göra en genomlysning på hela universitetet. Vi måste få ett underlag för att kunna genomföra eventuella åtgärder. Först behöver vi veta om det finns ett generellt problem med våra rekryteringar och hur stort det problemet i så fall är.

– Självklart ska vi leva efter det regelverk och de lagar som finns. Det ansvaret har varje chef. Jag är väldigt mån om att vi följer upp anställningarna så att vi skapar en öppen ansökningsprocess där alla människor får möjlighet att söka. Bara på så vis kan vi få ökad mobilitet.

– Under åren 2012–2014 har det också skett en stor förbättring när det gäller rekryteringar från andra lärosäten, även internationellt. Det är positiva siffror, vilket visar på att vi jobbar med utlysningar av anställningar.

Hur tror du att all denna uppmärksamhet påverkar förtroendet för Göteborgs universitet?

– Om vi inte lever upp till de krav som ställs är det förstås inte bra. Jag har ingen inblick i hur det ser på andra lärosäten, men även om det förekommer på andra håll betyder inte det att det är acceptabelt. Vår verksamhet vilar ytterst på allmänhetens förtroende och därför är det viktigt att vi följer de lagar och förordningar som gäller.

Anmälarna påstår att regelbrott har blivit en praxis och att det har skapats en förvaltningskultur i "fritt fall? Ligger det något i den kritiken?

– Det spelar ingen roll om det är en kultur. Lagar och regelverk ska respekteras och följas. Det är därför vi gör en genomlysning.

Anmälarna till UKÄ skriver också att det finns ett allmänt ointresse hos cheferna att internt ta itu med situationen. Uppgifter om misstänkt tjänstefel negligeras eller blir inte diarieförda, trots att högskolan enligt lagen om offentlig anställning har skyldighet att anmäla till åtal om det finns skäligen misstanke om tjänstefel.

– Det är UKÄ som har fått anmälan. Innan vi vet vad de kommer fram till, kan jag inte ha några synpunkter på de ärenden som tas upp.

Pam Fredman säger att hon vill komma tillrätta med problemen.

En förklaring som förts fram är att det kan finnas oklarheter i GU:s anställningsordning, när det gäller punkten 2.2 om information om anställningen: att informationsplikten endast skulle gälla anställningar i mer än 6 månader.

– Jag tycker inte att det finns några otydligheter. Men om internrevisionens granskning visar att den behöver förtydligas ska vi naturligtvis göra det. Men kravet på att utlysa alla tjänster är lagstyrt och ligger därmed över vår egen anställningsordning.

I somras lämnade Helge Malmgren in en anmälan till universitetsdirektören

om åtta tillsättningar där personer har anställts med hänvisning till lagen om anställningsskydd, LAS, men utan att någon av dem, enligt Malmgren, hade arbetat tillräckligt lång tid för att kunna lasas in. Vad händer med den anmälan?

– Anmälan utreds för tillfället av internrevisionen. Mer än det vet jag inte i nuläget.

**TEXT: ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG**

Få får fasta jobb

Av de över 650 anställningar som Göteborgs universitet har gjort under årets tio första månader är bara 19 procent tillsvidareanställningar. Det visar en kartläggning som GU Journalen har gjort.

Oroväckande och inte alls bra, säger Martin Selander på Saco.

EN TREDJEDEL AV alla som forskar och undervisar på landets högskolor och universitet har tidsbegränsad anställning. Det är betydligt fler än i arbetslivet i övrigt. Vid Göteborgs universitet saknar, enligt en kartläggning från 2014, var fjärde lärare och forskare fast jobb. Men är utvecklingen på väg åt rätt håll? Inte mycket tyder på det. När GU Journalen begärde ut statistik över årets alla nyanställda fram till oktober var andelen visstidsanställda 72 procent bland administrativ och teknisk personal och 88 procent bland lärare och forskare. I siffrorna ingår alla anställningar, förutom doktorander som alltid har tidsbegränsad anställning. Dessutom är meriteringstjänster, som postdoktorer och biträdande lektorer, medräknade. Men de 54 personerna förändrar inte bilden. Hälften av alla anställningar är så kallade allmänna visstidsanställningar.

Det ser inte bra ut, framhåller rektor Pam Fredman som vill att antalet visstidsanställningar minskar till förmån för tillsvidareanställningar.

- DET ÄR EN oerhört viktig fråga som inte bara vi driver utan hela högskolesektorn och inte minst Sulf och de fackliga organisationerna. Vi har alltför många visstidsanställningar. Visstider riskerar senare bli inlasningar och den möjligheten ska vi endast använda om det finns väldigt särskilda skäl. Grunden är att utlysa en fast anställning i öppen konkurrens.

Hon hoppas att den pågående statliga utredningen av Ann Fust, som ska se över villkoren och karriärvägarna för unga forskare, ska leda till förändringar.

– Det finns ju inget positivt med att vi tar in folk på visstid för att sedan ge dem tillsvidareanställning. Det ligger i utredarens uppdrag att titta närmare på detta, så jag är optimistisk om att det blir bättre.

Däremot vill Pam Fredman gärna vill se mer av meriteringsanställningar.

– I våra kollektivavtal och förordning är dessa visstider reglerade och lagliga och de ska vi självklart värna om. När det gäller den fyraåriga meriteringsanställningen ska man ha rätt till prövning för tillsvidareanställning som lektor. Vi måste kunna erbjuda unga forskare bättre karriärvägar och vi är positiva till att

Martin Selander

»Det är oroväckande och sänder helt fel signaler.«

ett nytt nationellt karriärsystem (tenure track) införs. Det var just det som framkom av REDIO: Om vi ska kunna attrahera internationella forskare måste vi kunna erbjuda goda villkor.

DESSUTOM GYNNAS mobiliteten av fler utlysningar av fasta jobb, påpekar Pam Fredman.

– Vi får ingen mobilitet om tjänsterna inte utlyses. Dessutom tror jag att det främjar jämställdheten. Färre kvinnor väljer tidsbegränsade anställningar med dåliga villkor.

Martin Selander, som är ordförande för Saco vid GU, är bekymrad över siffrorna.

– Det är oroväckande och sänder helt fel signaler. Man borde utlysa fler riktiga anställningar istället för att hålla på att trixa med olika former av visstidsanställningar. Att det ser ut så är delvis ett strukturellt problem inom sektorn, där andelen externa medel har ökat och många chefer inte vågar fastanställa.

Samma bedömning gör Helena Rohdén, som är vice ordförande i fackförbundet ST:s sektion vid GU.

– Det är oacceptabelt. Vi är inte emot tidsbegränsade anställningar men när den formen av anställning blir vanligare än tillsvidareformen har vi ett stort problem. Vi har länge arbetat för att få fler fast anställda, men det verkar inte hända så mycket. Det är inte ovanligt att folk handplockas på förordnanden på kortare tid än 6 månader och att tidsbegränsade staplas på varandra. Genom att kombinera allmän visstid och vikariat med olika former av meriteringstjänster kan personer vara tillfälligt anställda upp till 6–8 år, i vissa fall ännu längre.

Men det finns också ett annat problem, framhåller Helena Rohdén.

- ATT HA EN tidsbegränsad anställning innebär en ökad otrygghet. Det påverkar maktrelationen på arbetsplatsen. Risker är att medarbetare inte vågar påtala brister och problem och det är mycket allvarligt.

Uppsala universitets ST-sektion gjorde tidigare i höstas en undersökning av hur omfattande tidsbegränsade anställningar är. Resultatet var nedslående: endast 13,5 procent av alla anställningar under årets första 8 månader ledde till tillsvidareanställningar. Ingela Parmryd, ersättare i ST:s sektion, genomförde undersökningen.

– Sådana tidsbegränsade anställningar behöver arbetsgivaren knappast motivera alls. Det är skadligt för förtroendet när en statlig myndighet som har ett ansvar att hantera skattebetalarnas pengar skapar ojämlika arbetsplatser där anställda har olika anställningsvillkor. Det leder till både arbetsmiljö- och hälsoproblem.

Hon tycker det är särskilt allvarligt eftersom visstidsanställda inte omfattas av Trygghetsstiftelsens insatser trots att de via sin skatt betalar till fonden.

– Det blir som ett omvänt Robin Hood-system, säger Ingela Parmryd.

ALLAN ERIKSSON

Går in i GMV

► **Det har tagit** över ett år att komma fram till en lösning som alla parter och de fackliga organisationerna ställer sig bakom. Miljöenhetens fem medarbetare flyttas den 1 januari 2016 över till Göteborgs universitets miljövetenskapliga centrum (GMV). Det beslutet har universitetsdirektör Jörgen Tholin nyligen fattat.

Katarina Gårdfeldt, som är föreståndare för GMV, är mycket positiv.

– Alla är nöjda med lösningen. Miljöenheten kommer inte att finnas kvar som en självständig enhet utan uppgifterna integreras med GMV:s verksamhet, som ligger närmare kärnverksamheten. Med gemensamma krafter kommer vi att kunna stärka och tydliggöra GU:s hållbarhetsarbete. Nästa steg blir att utveckla en hållbarhetspolicy, som bland annat utgår ifrån FN:s globala mål för en hållbar utveckling.

Ansvarig för certifieringarna blir i fortsättningen Katarina Gårdfeldt, men arbetet kommer att ledas av före detta miljöchef Eddi Omrcen.

– Jag tycker att det här blir bra, säger Eddi Omrcen, som från årsskiftet får titeln hållbarhetsstrateg. Att gå ihop med GMV, som vi redan idag delar lokaler med, kommer att stärka GU:s arbete med hållbarhet och miljöledningssystem.

De extra projektmedel som miljöenheten haft under fem år för att genomföra klimatstrategin tar i år slut. Konsekvensen är att tre anställda sägs upp vid årsskiftet.

Prefektval försenas

► **Fem personer** har sökt anställningen som prefekt vid institutionen för biologi och miljövetenskap. Beredningsgruppen, under ledning av professor Malin Celander, har valt ut tre toppkandidater som nyligen har intervjuats. Nästa steg är att beredningsgruppen och dekanen lägger fram ett förslag. Sedan ska val hållas. Den ursprungliga planen var att den nya prefekten skulle vara utsedd 1 januari. Fram till dess är Lars Förlin tillförordnad verksamhetschef.

– Men jag har svårt att se att vi redan i december kommer att hinna genomföra ett val, säger Malin Celander. Utslaget i valet måste vara klart och tydligt. Dekanen kan inte utse en prefekt som inte stöds av institutionen.

Trots alla svårigheter med konflikten mellan institutionen och fakultetsledningen fungerar institutionen väl, påpekar Malin Celander.

– Ingela Dahllöf har lämnat prefektskapet med flaggan i topp. Hon fick stort stöd i Arbetsmiljöbarometern 2015 och det är till stor del tack vare henne som institutionen arbetar som en enhet och att även ekonomin nu har vänt. Bara i höst har vi fått 15 nya forskningsanslag och vi är med i 3 av 6 UGOT Challenges-miljöer.

Wallenberg Fellows

► **Sex av 29 nya** Wallenberg Academy Fellows är verksamma vid GU. Graham Emil Leigh samt Ana María Mora-Márquez, institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Mia Liinason, institutionen för kulturvetenskaper, Erik Larsson Lekholm, avdelningen för medicinsk kemi och cellbiologi, Sebastiaan Swart, University of Cape Town, samt Chris Biemann, Technische Universität Darmstadt. De två senare kommer att vara verksamma vid GU nästa år.

Flyktingarna är vårt ansvar

– Vi har ett ansvar att både hjälpa människor på flykt och att synliggöra all den kunskap som kan komma samhället till nytta, säger prorektor Helena Lindholm.

Hon vill inte bara erbjuda en fristad åt hotade forskare, utan även satsa på praktikplatser och kompletterande utbildningar för nyanlända.

NYHETEN OM ATT Göteborgs universitet som första lärosäte i Sverige ger fristad åt hotade forskare fick en lavinartad spridning i medierna, berättar Helena Lindholm.

– Jag har fått väldigt många förfrågningar om att ta emot fler forskare.

GU är samordnare för den svenska noden i Scholars at Risk, SAR, ett internationellt nätverk som hjälper forskare som på grund av hot, förföljelser, censur eller på andra sätt inte kan verka i sina hemländer. Varje år hjälper organisationen ett 80-tal forskare och med krisen i Mellanöstern har behoven ökat.

– Vi vill på allvar visa att vi värnar om den akademiska friheten globalt och inte bara i Sverige, säger Helena Lindholm.

Just nu pågår förberedelser för att ta emot ytterligare en fristadsforskare under 2016.

– På central nivå finns pengar avsatta för en till två forskare per år. Men jag hoppas att institutioner som vill och kan göra något anmäler sitt intresse för att ta emot en forskare under ett år med egna medel.

HELENA LINDHOLM liknar det vid en gästforskarposition.

– Vinsten är att det ska finnas ett utbyte, ett givande och tagande och att personen är med och bidrar till forskningsmiljön vid institutionen. Om institutionen finner det lämpligt kan personen också delta i undervisningen.

Helena Lindholm ser flera oroväckande tecken i världen på att akademiker i allt högre grad hotas. Amnesty varnar för att

– Jag tycker att vi på Göteborgs universitet tar vårt ansvar och gör vad vi kan, men jag hade hoppats på att vi hade kommit längre med olika typer av utbildningsinsatser, säger Helena Lindholm med anledning av den största flyktingkrisen sedan andra världskriget.

många asiatiska länder har infört begränsningar för yttrandefriheten och tortyr och misshandel är utbrett mot olikänkande och akademiker. En annan trend är att ett stort antal akademiker befinner sig på flykt, inte minst från Syrien.

YTTERLIGARE EN trend är att utbildningsinstitutioner allt oftare utsätts för hot och risker. Enligt en rapport från Unicef hindras 13 miljoner barn i Afrika och Mellanöstern att gå till skolan på grund av konflikter.

– Attentatet i Trollhättan i oktober visar att också den svenska skolmiljön är utsatt för hot och risk. Sverige har tidigare varit förskonat för den typen av attacker. I april dödades 148 studenter vid ett attentat mot Garissa College University i Kenya. Det är förvisso olika typer av attacker, men de har det gemensamt att de riktar sig mot civila och att utbildningsinstitutioner utgör arenan för dåden.

– För att bidra ska vi göra det vi är bäst på, nämligen rikta våra insatser inom utbildning och forskning, poängterar Helena Lindholm. Hon har bland annat

»Vi måste på allvar visa att vi värnar om den akademiska friheten globalt och inte bara i Sverige.« HELENA LINDHOLM

vänt sig till regeringen med ett förslag om att inrätta ett stipendieprogram för studenter på flykt, vilket skulle kunna bli ett komplement till det program för syriska studenter som Svenska institutet har idag.

– En annan, mer vild tanke är att göra en nationell satsning, i samarbete med Sida och UNHCR, kring utbildningsinsatser för flyktingar som befinner sig i flyktingläger i Jordanien, Libanon och Turkiet. Många av flyktingarna är unga människor. 10 procent av de syriska flyktingarna är i universitetsstudieålder, många har tvingats avbryta sina studier. Det talas nu om en förlorad generation, en generation som står utan utbildningsmöjligheter. Samtidigt kommer Syrien att behöva utbildad arbetskraft när vapnen tystnat och Syrien ska återuppbyggas. Sverige och

svenska lärosäten skulle kunna bidra till långsiktig stabilitet i regionen genom utbildningsinsatser, som exempelvis en kombination av nätbaserat lärande och undervisning i flyktingläger.

Helena Lindholm vill också satsa på praktikplatser för nyanlända med akademikerbakgrund.

– Vi har nu gått ut med en förfrågan till alla institutioner och enheter på GU. Här kan alla göra en insats.

DET PÅGÅR OCKSÅ diskussioner om hur universiteten på enklare och snabbare sätt kan validera utländska studenters akademiska meriter.

– De som tvingats avbryta sina studier, inte har med sig sina papper eller som saknar formella behörigheter måste få en chans att läsa klart. Vi skulle kunna öppna möjligheter för flyktingar som befinner sig i processen där asylskälen utreds och de ännu inte har uppehållstillstånd, att följa masterutbildningar på engelska där studierna kanske skulle kunna tillgodoräknas i efterhand.

Regeringen har också aviserat behov av mer kompletterande utbildningar och medel har avsatts till detta i budgeten för 2016.

Helena Lindholm lyfter fram allt det arbete som pågår ute på institutionerna. Mentorskap, språkstöd, snabbspår för lärare och juridisk rådgivning för nyanlända är bara några exempel.

Men det finns även mycket att göra inom forskningen, påpekar hon.

– Jag vet att det finns ett stort engagemang kring dessa frågor. Vi behöver bli bättre på att synliggöra all forskning som finns inom en rad olika områden som kan komma till nytta i samhället.

**TEXT: ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG**

”

FLYKTINGSITUATIONEN

Helena Lindholm är inte bara prorektor utan även professor i freds- och utvecklingsforskning och följer därför noga utvecklingen i framför allt Mellanöstern. Hon menar att vi tenderar att glömma bort att migration alltid har varit en del av en övergripande globalisering.

– Vad som sker i hela Mellanöstern är en extremt farlig utveckling som påverkar oss på flera sätt. I Arab-

världen pågår ett sönderfall av tidigare existerande strukturer. Detta sammanfaller med klimatförändringar och effekter av globaliseringen på olika sätt. Syrienkriget är en humanitär katastrof för vilken västvärlden har ett ansvar. Likaså har vi ett ansvar för framväxten av Da'esh, den islamiska staten. Vi måste ta vårt ansvar för vad detta skapar.

Historisk satsning ska leda till ny kunskap

Sex förslag nådde hela vägen fram och får nu finansiering inom UGOT Challenges.

– Målet med satsningen är att bidra med ny kunskap om de stora globala samhällsutmaningarna, förklarar vice-rektor Staffan Edén.

DET HAR TAGIT ett och ett halvt år att vaska fram de centrumbildningar som nu totalt får 300 miljoner kronor, enligt beslut av rektor i slutet av november. En internationell bedömargrupp, bestående av 8 sakkunniga, har valt ut de 6 av 12 förslag som fanns kvar efter första omgången.

– Enligt bedömarna fanns det ingen tvekan om att det var de här projekten som var mest interdisciplinära, internationella och nyskapande och som bäst uppfyllde de höga krav på samhällsrelevans och vetenskaplig kvalitet som ställdes i utlysningen, förklarar Staffan Edén.

Han påpekar att bedömargruppen var helt enig. De forskargrupper som nu får medel är alla erkända och etablerade men förväntas föra in nya kunskapsperspektiv i sina områden.

– Att det handlar om etablerade forskare är inget märkvärdigt eftersom vi satsar på projekt av högsta internationella kvalitet som också ska vara tvärande. Ett exempel är antibiotikaresistens. Alla vet att det är en viktig fråga men trots det så används antibiotika på ett sätt som bidrar till att problemet ökar. Därför är det viktigt att det naturvetenskapliga perspektivet kompletteras med kunskap om exempelvis beteende och om hur man kan påverka beslutsfattande.

DE OLIKA PROJEKTEN får lika mycket medel: De första två åren får varje centrum 6,6 miljoner kronor, tredje året 8,2 miljoner. Därefter sker en utvärdering varpå rektor fattar beslut om resterande medel.

– 300 miljoner kronor är mycket pengar men ändå inte ens 1 procent av GU:s omsättning, påpekar Staffan Edén. Men satsningen ger oss en chans att skapa något helt nytt, utanför boxen, som ska göra skillnad. De sex

projekt som inte får pengar har dock knappast arbetat förgäves utan kan vara framgångsrika i andra sammanhang och exempelvis få medel av Vinnova eller EU:s Horizon 2020.

ANDELEN KVINNLIGA forskningsledare som sökte till UGOT Challenges var från början drygt 40 procent. Sedan har kvinnorna succesivt försvunnit; av de 12 projekt som gick vidare leddes bara 4 av kvinnor. Bland de 10 forskningsledare som nu får pengar är endast 2 kvinnor.

– Det ser inte bra ut, medger Staffan Edén. Jämställdhetsperspektivet har inte varit ett

Staffan Edén

kriterium för bedömargruppen. Men man får inte glömma att det finns många kvinnor i de olika projekten, även om de inte är forskningsledare. Och jämställdhet kommer att vara något vi tittar närmare på vid uppföljningen av centrumen om cirka tre år.

»Ingen av våra 31 internationella sakkunniga har sett något liknande.«

STAFFAN EDÉN

En institution utmärker sig som den stora UGOT Challenge-vinnaren: institutionen för biologi och miljövetenskap är representerad av tre forskningsledare och blir också värd för två centrum.

– Miljö är en av våra stora, globala utmaningar, påpekar Staffan Edén. Processen har lett till nya kontakter inom vitt skilda discipliner. De grupper som inte nådde hela vägen fram ska få hjälp att hitta annan finansiering.

I arbetet med UGOT Challenges har GU:s ledning tagit intryck av bland annat satsningar vid

universitetet i Stellenbosch, Sydafrika. Men Staffan Edén påpekar att det GU gjort ändå är helt annorlunda.

– Ingen av våra 31 internationella sakkunniga har sett något liknande vid något annat lärosäte, och inte jag heller.

I somras framförde tre medicinare kritik mot att universitetets ledning bestämmer vad som är viktig och samhällsrelevant forskning. Men att UGOT Challenges skulle strida mot den fria akademiska forskningen är något som Staffan Edén tillbakavisar.

– SATSNINGEN BYGGER PÅ Vision 2020, där över tusen medarbetare betonat vikten av att GU tar ett större samhällsansvar. Vi har verkligen försökt ha en så öppen, välunderbyggd och transparent process som möjligt, det finns ingen dold agenda. Många av GU:s medarbetare är väl medvetna om att världen håller på att förändras och vill engagera sig globalt.

EVA LUNDGREN & ALLAN ERIKSSON

UGOT CHALLENGES

Följande centrum får pengar: Centrum för antibiotikaresistensforskning, Centrum för forskning om kollektivt handlande, Centrum för marin vattenbruksforskning, Centrum för äldre och hälsa, Centrum för kritiska kulturvetenskapliga studier och Centrum för framtidens kemiska riskanalyser och styrning.

University of Gothenburg Centres for Global Societal Challenges är en satsning på 300 miljoner kronor som GU fattade beslut om i juni 2014. Först bedömdes 78 intresseanmälningar av sakkunniga. Därefter valdes 12 projekt ut som bedömdes av 23 sakkunniga. GU:s internationella rådgivare, tillsammans med en panel på fem sakkunniga, kom fram till sex förslag som "genomsyras av interdisciplinärt samarbete, utmärks av ett starkare globalt perspektiv, har bättre förutsättningar för att gagna samhället i förhållande till den definierade utmaningen samt håller mycket hög kvalitet på planerad forskning". Panelens rekommendation har legat till grund för rektors beslut.

CITATET

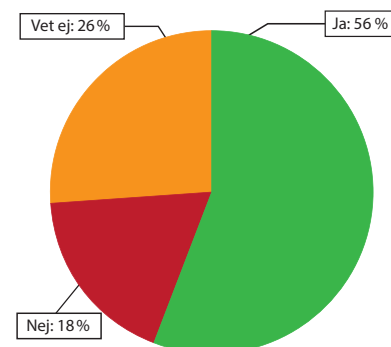
»I dag tycks demokrati och medinflytande vid Göteborgs universitet vara någon sorts tillval man kan tillåta om man tycker det är lämpligt. Det håller inte. Med den organisation och ledningskultur vi ser prov på här jagar man bort sin personal. Universitetets viktigaste kapital är kompetensen hos dess medarbetare. Om man i längden skall klara konkurrensen med andra universitet och högskolor måste ledningen respektera och lyssna på sin personal.«

DET SKRIVER BLAND ANDRA **LARS JOHAN ERKELL** OCH **MICHAEL AXELSSON**, VERKSAMMA PÅ INSTITUTIONEN FÖR BIOLOGI OCH MILJÖVETENSKAPER, PÅ GP-DEBATT DEN 30 OKTOBER..

Webbpanelen

Är bibliometri en överskattad metod för att mäta forskningens kvalitet?

Antal svarande: 61. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett slumpmässigt urval på 500 anställda.

Nya excellenta lärare

► I september blev Anne Farewell, institutionen för kemi och molekylärbiologi, GU:s första excellenta lärare. Nu har ytterligare fem excellenta lärare utsetts, samtliga vid Sahlgrenska akademien. De är Mats Isaksson, professor vid avdelningen för radiofysik, Thomas Kvist, universitetslektor vid institutionen för odontologi, Annica Lagström, universitetslektor vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa, Karin Manhem, professor vid avdelningen för molekylär och klinisk medicin samt Helle Wijk, universitetslektor vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa.

– Prövningen görs vid fakulteten och grundas på universitetsgemensamma bedömningskriterier, förklarar Bengt Peterson, föreståndare på PIL-enheten. Bedömningarna är mycket noggranna och görs av externa sakkunniga.

Studentkritik mot nya LUN

SOL kallas det nya organ som ska organisera lärarutbildningarna, enligt ett förslag av Maria Jarl. Bland annat innebär det att fakulteterna kommer att få ett ökat ansvar.

– Ett steg i rätt riktning, även om många oklarheter återstår, säger dekan Åke Ingerman.

Men studenterna ifrågasätter hela förslaget.

LUN, LÄRARUTBILDNINGSNÄMNDEN, är det organ som idag samordnar lärarutbildningarna vid Göteborgs universitet. Organisationen har lett till en hel del oklarheter, framför allt när det gäller vilken roll fakulteterna ska ha.

– Samordning är viktigt eftersom lärarutbildningarna består av så många olika delar och program där ett stort antal institutioner är inblandade, förklarar Maria Jarl, ordförande för LUN, som fått rektors uppdrag att utreda organisationen. Men eftersom fakulteterna har ansvar för personal och miljö vid sina institutioner, samt för alla utbildningar utom just lärarutbildningarna, blir deras roll ganska motsägelsefull.

Särskilt Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som står för cirka två tredjedelar av utbildningarna på lärarprogrammen, har uppfattat LUN som problematisk.

– Större delen av våra utbildningar är osynliggjorda för fakulteten, de finns hos oss, utförs av våra medarbetare, men det är inte vi som ger uppdragen eller har det ekonomiska ansvaret, förklarar Åke Ingerman, dekan på Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som också satt med i LUN-utredningens samrådsgrupp. Den oklara organisationen har gjort att viktiga frågor, som utbildningarnas innehåll och utveckling, har hamnat i skymundan.

I JUNI FICK DÄRFÖR Maria Jarl i uppdrag av rektor att utreda lärarutbildningarnas organisation. Den 30 oktober lade hon fram ett förslag som innebär att LUN ersätts av Samordningsnämnden för lärarutbildning, SOL. I nämnden ska företrädare för samtliga fakulteter ingå och fakulteterna får ett helhetsansvar för lärarutbildningarna. Varje program får också minst en värdinstitution som tillsammans med ett programråd ska utveckla utbildningen.

– På så sätt får vi en organisation som gör det möjligt för lärare och forskare ute på institutionerna, där ju kompetensen finns, att själva driva utvecklingen, förklarar Maria Jarl. Fakulteternas nya ansvar kan också underlätta en integrering i kompletta miljöer. Ytterligare en utmaning för lärarutbildningarna är nämligen att utveckla den vetenskapliga grunden, något som inte bara gäller GU utan även nationellt. Genom att samtliga fakulteter får ett ansvar, samtidigt som LUN:s kansli

Maria Jarl utreder på rektors uppdrag sin egen organisation.

»... risk att alltför mycket av stödfunktionerna centraliseras till Gemensamma förvaltningen.«

ÅKE INGERMAN

förs över till Gemensamma förvaltningen, blir lärarutbildningarna hela universitetets angelägenhet på ett sätt som de inte riktigt varit tidigare.

Sofia Olukemi Nordling, ordförande för Utsek, Utbildningsvetenskapliga sektionen vid Göta studentkår, satt med som studentrepresentant i LUN-utredningen. Hon är kritisk, både till processen kring förslaget och till förslaget i sig.

– Vi studenter tycker att det är märkligt att LUN:s ordförande sätts att utreda sin egen organisation och att samrådsgruppen mest består av administratörer och bara en fakultetsrepresentant. Dessutom ifrågasätter vi processens snäva tidsram, från början av juni till slutet av oktober, där fem veckor gått bort på grund av semester. Varför har det varit så bråttom när det handlar om en

organisation med betydelse för en stor del av Göteborgs universitet?

Studenterna ifrågasätter också att samtliga fakulteter ska vara med i SOL, och inte bara de som faktiskt har lärarutbildning, och är även kritiska till att inga alternativa förslag utretts.

– Man hade exempelvis kunnat ge Utbildningsvetenskapliga fakulteten ansvar för lärarutbildningarna, det är ju ändå där kompetensen finns.

Åke Ingerman menar att förslaget är ett steg i rätt riktning. Men han påpekar också att mycket fortfarande är oklart, exempelvis vilket ansvar värdinstitutionerna ska ha.

– Som förslaget ser ut finns en risk att alltför mycket av stödfunktionerna centraliseras till Gemensamma förvaltningen, vilket kan öka avståndet mellan verksamhet och administration. Att kompetens från hela universitetet tas tillvara är viktigt men jag tror också att det finns en fara att lärarutbildningarna uppfattas som en kassako, istället för en betydelsefull gemensam angelägenhet. Mycket arbete och många klargöranden återstår.

Universitetsdirektör Jörgen Tholin påpekar dock att förslaget endast är en principorganisation, inte en detaljutredning.

- HUR ADMINISTRATIONEN ska struktureras har jag fått rektors uppdrag att utreda vidare. Frågor rörande innehållet, exempelvis värdinstitutionernas uppdrag, kommer Maria Jarl att utreda vidare. Att lärarutbildningarna ska ha en universitetsgemensam organisation, och inte exempelvis ligga vid en fakultet, var själva utgångspunkten för utredningen, eftersom universitetsledningen ser detta som hela universitetets angelägenhet. Och att alla fakulteter vill vara med, även exempelvis Sahlgrenska akademien, uppfattar jag som mycket glädjande. Alla inser nog vikten av en fungerande skola med bra lärare, inte minst för att det bara är så vi kan få nya studenter till våra utbildningar. Det hindrar inte att vissa fakulteter, exempelvis den utbildningsvetenskapliga, kommer att engagera sig mer än andra även i framtiden.

EVA LUNDGREN

FAKTA

Maria Jarl föreslår i sin utredning av lärarutbildningarnas organisation att ett nytt organ, SOL, Samordningsnämnd för lärarutbildning, inrättas. Där ska ingå en representant för varje fakultet, som utses av dekan, två studentrepresentanter, som utses av studenterna, samt fackliga representanter. Ordförande utses av och är direkt underställd rektor. Vice ordförande utses av SOL bland fakultetsrepresentanterna. Ansvar för den fakultetsövergripande forskarskolan CUL förs över till Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

”

Åke Ingerman anser att mycket arbete återstår.

FOTO: JOHAN WINGBORG

FOTO: JOHAN WINGBORG

Får uppdrag att bekämpa ojämställdhet

– Tidigare har vi mest åtgärdat symtomen. Nu ska vi istället försöka komma åt de underliggande strukturerna.

Så säger Kerstin Alnebratt som på uppdrag av regeringen ska arbeta med jämställdhetsintegrering i högskolan.

SEDAN TRE ÅR tillbaka arbetar redan ett fyrtiotal myndigheter med jämställdhetsintegrering, en strategi för att skapa ett jämställt samhälle. Nu är det dags för universitet och högskolor att göra samma sak. Regeringen satsar 20 miljoner kronor under fyra år på jämställdhetsintegrering i högskolan och ansvarig blir Göteborgs universitet och Nationella sekretariatet för genusforskning.

– Problemet är att vi inte fått uppdraget än så vi vet inte exakt vad det innebär, förklarar Kerstin Alnebratt, sekretariatets föreståndare. Men vi

»I grunden handlar det om att stärka kvaliteten.«

KERSTIN ALNEBRATT

”

har ändå börjat planera vad vi vid GU ska göra.

En institution per fakultet ska utses som pilot för jämställdhetsarbetet. På de institutionerna kommer en jämställdhetsamordnare och arbetsgrupp att tillsättas. Jämställdhetsamordnarna kommer sedan att utgöra en utvecklingsgrupp som ska hitta formerna för arbetet med jämställdhetsintegrering vid GU.

– Det handlar om att identifiera

FOTO: JOHAN WINGBORG

Kerstin Alnebratt menar att det är viktigt att åtgärda själva orsakerna till ojämställdheten.

de problem man ser hos den egna verksamheten. Var uppstår ojämlikheten, hur ser det ut när det gäller tid för forskning, hur krävande är

undervisningen och liknande. Både forskning och tidigare kartläggningar kan utgöra utgångspunkt men också Arbetsmiljöbarometern.

Det är inte första gången universitet lyfter fram vikten av jämställdhet.

– Men tidigare satsningar har främst handlat om att åtgärda symptom, exempelvis försöka uppnå en viss andel kvinnliga professorer, påpekar Kerstin Alnebratt. Nu vill vi borra djupare och komma åt själva orsakerna till att kvinnor så ofta halkar efter eller missgynnas i systemet. I grunden handlar det om att stärka kvaliteten.

Tanken är att GU ska samarbeta med övriga lärosäten i landet.

– Formerna för hur det ska gå till är ännu inte bestämda. Men vi hoppas att det arbete vi gör vid GU också ska komma andra myndigheter till godo.

EVA LUNDGREN

Populärt samverkanspris inställt

Under fem år delades ett speciellt pris ut för samverkan, som fick stor uppmärksamhet. Men i år ställdes priset in.

– Varför? Det vet jag inte. Det har varit ett väldigt uppskattat pris, säger Margareta Wallin Peterson.

SAMVERKANSPRISET instiftades 2010 för att uppmärksamma goda insatser vad gäller samverkan mellan universitet och dess omvärld. Under fem år har priset delats ut under högtidliga former på doktorspromotionen, med en prissumma på 200 000 kronor.

Göteborgs universitet var bland de första i Sverige med att dela ut Samverkanspriset. Sedan dess har många följt efter och idag är det ett vanligt pris på flertalet högskolor och universitet. Fram till årsskiftet var Margareta Wallin Peterson vicerektor för samverkansfrågor. Samverkan och kvalitet var två funktioner som togs bort i samband med rektors beslut att endast ha två vicerektorer vid sin sida, en för utbildning och en för forskning. Det var den så kallade Samverkans-

beredningen, där Margareta Wallin Peterson var ordförande och Bengt-Ove Boström vice ordförande, som tog initiativ till priset.

– Vi funderade på hur man skulle kunna öka intresset för samverkan och kom på idén att ha ett särskilt samverkanspris. Just kring detta område finns det så få incitament. Vi tyckte det var ett bra sätt att lyfta upp det och sätta samverkan på kartan. Det handlar inte främst om pengarna utan ses som en fin uppskattning som rönt stor uppmärksamhet både internt och externt. Priset visar att GU lever upp till samverkansmålen i Vision 2020, säger Margareta Wallin Peterson, som tillägger att det fanns en väl utarbetad plan, regelverk och referensgrupp för samverkanspriset.

HON VET INTE varför årets pris ställdes in.

– Det är synd med tanke på hur viktig samverkan är och att det under åren har funnits många bra ansökningar.

Rektor Pam Fredman meddelar att

Margareta Wallin Peterson

ny bedömning, uppger Pam Fredman.

FAST DEN SOM söker information om samverkanspriset får inte reda på beslutet. Det finns heller ingen uppdaterad information på hemsidan. Där framgår det att priset delas ut en gång om året och att anställda och studenter inbjuds att komma in med nomineringar.

Det är ett mycket tråkigt beslut, menar Claudia Fahlke, professor i psykologi, som förra året tog emot priset i egenskap av koordinatör för

Centrum för utbildning och forskning kring riskbruk, missbruk och beroende (CERA).

– SAMVERKANSPRISET har fyllt en viktig funktion för CERA. Tack vare priset har vårt arbete blivit mer uppmärksammat på andra lärosäten och i Sverige. CERA har lyfts fram som ett nationellt gott exempel på universitetets samverkan med det omgivande samhället. Om argumentet är att samverkansmålet ska genomsyra allt, såväl i forskning som i utbildning, anser vi att GU:s ledning skjuter sig själva i foten.

Claudia Fahlke menar att samverkan riskerar att falla bort om avsikten är att det ska ”genomsyra” hela verksamheten.

– Samverkan borde betraktas som en viktig konkurrensfördel för Göteborgs universitet som man vill se mer av – så snarare borde samverkansuppdraget förtydligas än mer.

ALLAN ERIKSSON

Redan när man börjar forska måste man idag tänka på hur, när och var man ska publicera, påpekar vetenskapsteoretikern Gustaf Nelhans.

Mätning en brä

Bibliometri används idag i olika modeller för att fördela pengar, från regeringsnivå till enskilda lärosäten, och i vissa fall så långt ner som i individuell lönesättning. "Managementkultur" tycker somliga, "en sporre att publicera mer" säger andra. Samtidigt är metoden inte helt huggen i sten utan snarare ett redskap i förvandling.

GUSTAF NELHANS är forskare i vetenskapsteori på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori (FLOV) samt vid Högskolan i Borås, och analyserar hur utvärderande bibliometri påverkar forskare idag. Han sammanfattar ett av problemen med prestationsbaserad medelsfördelning som en krock mellan den fria forskningen och den nya managementkulturen:

- När forskning omsätts i poäng som blir ekonomi, stämmer det inte överens med det många tycker att forskning handlar om, nämligen att ta fram ny kunskap.

RENT TEKNISKT handlar bibliometri om att med matematiska och statistiska metoder analysera kommunikations- och publiceringsmönster vid spridning av information. Det teoretiska arbetet inleddes på 50-talet, och 1961 trycktes första utgåvan av Science Citation Index (SCI), föregångaren till dagens stora citeringsdatabaser.

Bakom SCI stod Institute for Scientific Information (ISI), grundat 1960 av den amerikanske lingvisten och affärsmannen Eugene Garfield. Idag ägs ISI av nyhetskonglomeratet Thomson Reuters, och SCI har ersatts av det omfattande online-verktyget Web of Science (WoS).

Och även om arbetet med citeringsdatabaserna började som ett forskningsprojekt i sig – strävan att mäta vetenskaplig utveckling med vetenskapliga medel – har metoden idag kommit att påverka själva forskningsprocessen, påpekar Gustaf Nelhans:

- Publicering är idag en del av den

ng av forskning nnande fråga

vetenskapliga forskningspraktiken. Förr kunde man först tänka ut vad man skulle forska om, sedan forskade man och skrev ihop det, och därefter började man fundera på publicering. Nu går inte det längre, utan redan i startskedet börjar man tänka på hur, när och var man ska publicera.

Det dröjde fram till millennieskiftet innan bibliometrisk utvärdering som metod infördes i Sverige. Då började först Karolinska Institutet (KI) och sedan Vetenskapsrådet (VR) att köpa in databasfiler från WoS.

Magnus MacHale-Gunnarsson, analytiker på Forsknings- och innovationskontoret, engagerades av VR för att skriva den programvara som behövdes för att göra om databasfilerna till läsbara jämförelser. Han förklarar att KI och VR båda köper in information från WoS, men att de har två väldigt olika databaser.

- KI ANVÄNDER bibliometri till stor del för att förstå sin egen forskning. De kör veckoupdateringar och gör jämförelser mellan forskningsområden, och skannar av internationella forskningssamarbeten. VR är mer ute efter stabilitet. De kör uppdateringar en gång per år, och tog också i början fram det underlag som ligger till grund för regeringens prestationsbaserade resursfördelning.

Sedan 2009 används bibliometriska utvärderingar i regeringens fördelning av anslag för forskning och forskarutbildning till de olika lärosätena. Redan tidigare användes prestationsbaserade modeller i resursfördelningen på flera svenska lärosäten, men regeringsmodellen blev startskottet för en framväxt i stor skala, och 2009 inleddes även arbetet med att ta fram en fördelningsmodell vid Göteborgs universitet.

Lars Kullman arbetar på bibliometri-enheten, Göteborgs universitetsbibliotek, där man tar fram det underlag som används i medelsfördelningen till fakulteterna. Han förklarar att Göteborgs universitets resursfördelningsmodell togs fram internt, efter långa diskussioner.

– Eftersom forskningsämnen skiljer

ILLUSTRATION: ANDERS EURÉN

sig åt vad gäller publikationskulturer fick fakulteterna vara med och ha synpunkter på hur modellen skulle se ut.

RESULTATET ÄR EN modell som bygger på tre olika undergrupper. Man mäter publikationer i spann om fyra år, med två överlappande år för att överbrygga eventuella plötsliga förändringar.

Till stor del handlar kritiken mot att använda bibliometri i utvärderingar om att det leder till poängjakt där forskare pressas att ge avkastning i den nya publikationsekonomin, snarare än att prestera kvalitetsbaserad vetenskap.

– Det har en korrumpierande effekt, säger Magnus MacHale-Gunnarsson. Det är stor skillnad mellan att skriva en bra publikation, som kan ta år att jobba fram, och flera små, som går snabbare.

Han förklarar också att VR inte var särskilt glada över uppdraget att ta fram ett underlag till regeringsmodellen.

– VR har tagit sin hand ifrån det nu. De tycker att det finns flera grundläggande, metodologiska problem, säger Magnus MacHale-Gunnarsson.

Ett av problemen med bibliometriska utvärderingar är skillnaderna mellan ämnena, bland annat vad gäller publicering, menar han.

– Inom till exempel kemi är normalfallet att man bidrar till ett dussin artiklar per år, inom matematik kanske det rör sig om en artikel. I en bibliometrisk utvärdering måste det alltså finnas en modell för vad som är normalt inom varje enskilt forskningsfält, som sedan normeras gentemot varandra.

DET ÄR OCKSÅ ett faktum att olika ämnen har olika traditioner när det gäller hur man refererar, vilket påverkar citeringssiffrorna. Gustaf Nelhans tar som exempel naturvetenskaplig, humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

– Naturvetare jobbar mycket kvantitativt, med artiklar som bygger vidare på andra artiklar. Humanistisk forskning är mer argumentativ och retorisk, och man ifrågasätter sina källor, debatterar ofta med dem. Samhällsvetarna vill förbättra världen, och kommer med praktiska lösningar på problem. Allt detta ger väldigt olika typer av referenser.

Gustaf Nelhans pekar också på det faktum att vissa svenska lärosäten använder bibliometrisk värdering ända ner på individnivå, och fördelar delar av det statliga bidraget i form av bonus baserat på prestation. Vid exempelvis Linnéuniversitetet delas sammanlagt 3 procent av det fasta basanslaget ut till enskilda forskare på prestationsbasis. Poängen för publikationer omvandlas till en summa: som lägst 8 000 kronor, som mest 150 000 kronor.

– Det speglar underliga idéer om vad en forskare ska prestera. Forskning och bonus hör inte riktigt ihop. Man utför inte forsk-

– Inom en bibliometrisk modell måste man ta hänsyn till vad som är normalt inom varje forskningsfält, förklarar Magnus MacHale-Gunnarsson.

ning för ekonomisk vinnings skull.

Lars Kullman tycker att det finns många negativa åsikter om bibliometrisk utvärdering, och att åsikterna inte helt stämmer överens med verkligheten.

– Man hör ofta forskare säga att ”bibliometrin tvingar oss att ändra det sätt vi publicerar på”. I våra siffror är det svårt att se några tydliga effekter, och de trender som identifieras behöver inte nödvändigtvis vara en konsekvens av bibliometrisk utvärdering.

Bibliometriheten har precis publicerat ett statistikverktyg över olika publiceringskulturer inom Göteborgs universitet, med analyser av de olika fakulteterna. Parametrarna inkluderar bland annat antal publikationer, olika typer av publikationer, skriftspråk, och så vidare.

- DET VI KAN SE är en generell trend mot fler författare per artikel samt att vissa fakulteter har en ökande andel publikationer skrivna på engelska.

Lars Kullman poängterar också att det bara är 20 procent av medelsfördelningen som baseras på prestation, och att enbart 10 procent av dessa handlar om bibliometri. De övriga 10 procenten handlar om tilldelningen av externa medel.

– Det är tacksamt att skylla på bibliometri

»VR har tagit sin hand ifrån det nu. De tycker att det finns flera grundläggande, metodologiska problem.«

MAGNUS MACHALE-GUNNARSSON

”

som faktor i medelsfördelningen, men det är inte lika ofta någon klagar på att andelen externa medel används på samma sätt.

Flera svenska lärosäten använder sig på någon nivå i sina bibliometriska utvärderingar av den så kallade norska modellen, framtagen av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Modellen är ett register över tiotusentals publiceringskanaler, som bedöms av en panel och rankas som nivå 1 eller nivå 2, där nivå 2 är den högre och ger mer poäng. En vetenskaplig artikel i en tidskrift på nivå 2 innebär 3 poäng, medan motsvarande artikel publicerad på nivå 1 bara ger 1 poäng.

TILL STÖRSTA DELEN kommer de kanaler som bedöms i den norska modellen från det anglosaxiska språkområdet. Forskare som skriver och publicerar på andra språk finner ofta att deras vetenskapliga publikationer inte blir lika mycket värda. Andrea Castro, som är docent i spanska vid institutionen för språk och litteraturer, tycker att hennes forskning inte värderas på rätt sätt enligt den norska modellen.

– Jag skriver främst på spanska, och publicerar i Anclajes, den tidskrift som rankas högst bland latinamerikanska och spanska forskare. I den norska modellen rankas tidskriften bara som nivå 1.

Publikationstyp	Nivå 1	Nivå 2
Artikel i vetenskaplig tidskrift	1	3
Kapitel i bok	0,7	1
Bok	5	8

Poängsättning enligt det norska systemet.

Lärosäte	Volym	Medelcitering	Bibliometriskt index	Andel
Göteborgs universitet	4394	1,11	4705,2	10%
Karolinska institutet	6056	1,31	5793,5	12%
Kungliga tekniska högsk.	4169	1,08	3936,7	8%
Linköpings universitet	2997	1,14	3197,8	7%
Lunds universitet	6377	1,12	6481,4	13%
Stockholms universitet	3718	1,25	4732,0	10%
Umeå universitet	2945	1,04	2916,3	6%
Uppsala universitet	6124	1,16	6375,2	13%

Andelen bibliometriska poäng per lärosäte av totala summan poäng (inför 2016).

Andrea Castro skriver på spanska och tycker inte att hennes forskning värderas på rätt sätt i den norska modellen.

»Det är bättre för min forskning att publicera i mitt fält, än i en kanal som ger mig poäng på min institution.«

ANDREA CASTRO

”

ANDREA CASTRO tycker också att det borde finnas en större flexibilitet.

– Det är bättre för min forskning att publicera i en kanal som läses av andra forskare i mitt fält, än i en kanal som ger mig poäng på min institution, även om jag också förstår att institutionen behöver poängen av ekonomiska skäl.

Det finns helt klart ett behov av ett svenskt auktoritetsregister. VR och KB har nyligen gått ut med en avsiktsförklaring att etablera en sådan modell, med utgångspunkt i SwePub, KB:s nationella söktjänst för vetenskapliga publiceringar. Arbetet inleddes i slutet av 2015, och en förstudie ska vara klar i slutet av januari 2016.

METODEN ATT MED hjälp av bibliometri kvantifiera vetenskaplig publicering verkar ha kommit för att stanna, men det är samtidigt ett system som är stätt i förändring. Ett svenskt register över publiceringskanaler är utlovat, och förhoppningsvis kommer detta också att ranka tidskrifter där forskare publicerar vetenskapliga artiklar på svenska, som nivå 2 (något som inte förekommer i den norska modellen).

Regeringen har också nyligen tagit fram en ny modell för forskningsutvär-

dering, FOKUS. Denna modell blev klar i december 2014, och har sedan dess varit ute på remiss, och kom till GU för ett par veckor sedan. Bibliometri kompletteras här med ämnespaneler, något som Magnus MacHale-Gunnarsson tycker är en positiv utveckling.

– Med peer-review blir det dyrare, eftersom det går åt mer folk, men det missgynnar inte på samma sätt mellan olika discipliner. Peer-review-systemet får också stöd i forskarvärlden.

BIBLIOMETRI FÖRBLIR en brännande fråga om poäng och om individbedömning. Som vetenskapsteoretiker tycker Gustaf Nelhans ändå att metoden är ett kraftfullt verktyg för algoritmisk historiografi, det vill säga för att överblicka vetenskapshistorien.

– Det är en bra metod att överblicka och finna mönster i publiceringsdata samt att beskriva och klustra resultaten. ”Utvärderande bibliometri” är däremot en aspekt som är omstridd.

Magnus MacHale-Gunnarsson tycker att alla former av bibliometriska styrmodeller påverkar forskarnas situation på ett negativt sätt, men han är ändå försiktigt positiv till att bibliometri kan användas i självutvärdering av den egna forskningsprestationen.

– Det är ett bra sätt att reflektera över sin forskning: ”Varför blev den artikeln så bra?

Var publicerar jag någonstans? Hur når jag ut?” och liknande frågor.

Han konstaterar också att det inte riktigt finns några bra alternativ när det gäller att ta fram lätt överskådlig statistik.

– Det är ju inte konstigt att politikerna vill se hur det går. Man måste förstå att de vill se vad pengarna används till, och de har ju inte tid att sätta sig in i allting, utan det måste vara ett enkelt format.

TEXT: KARIN W. TIKKANEN

FOTO: JOHAN WINGBORG

FAKTA

GU:s resursfördelningsmodell har varit i bruk sedan 2010 och delar in fakulteterna i tre grupper.

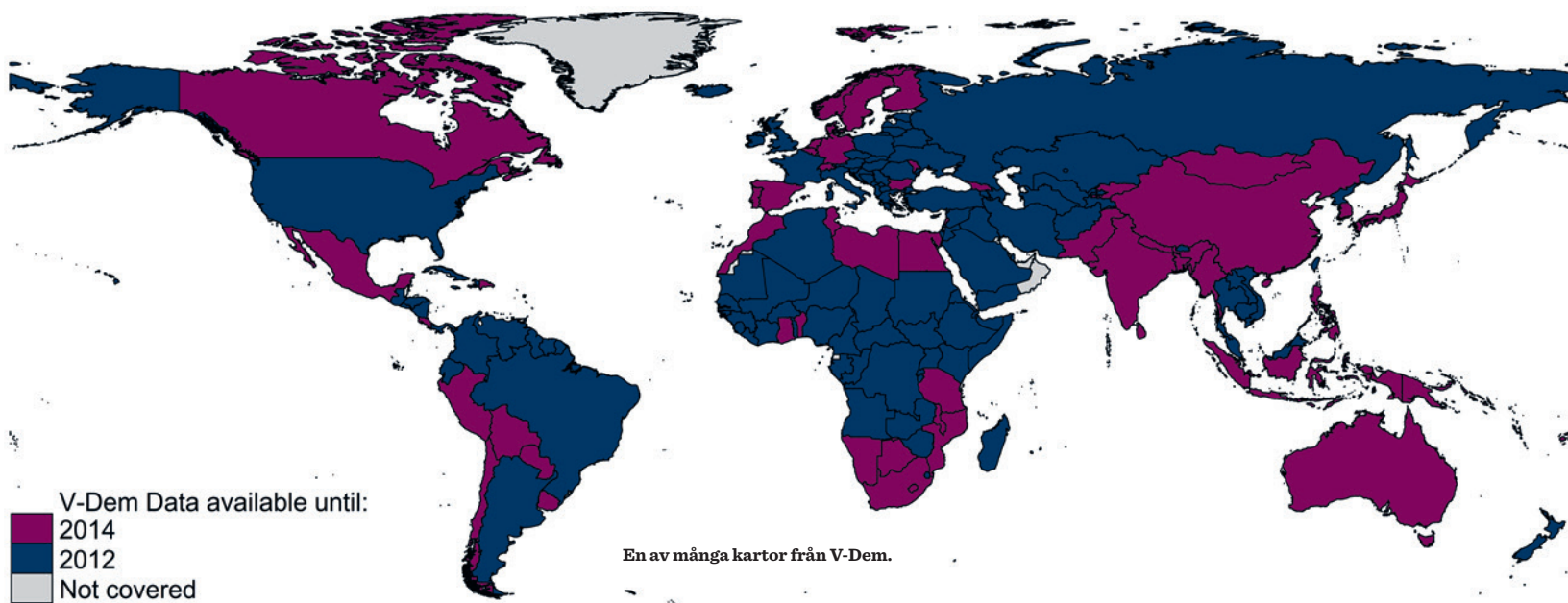
Grupp 1: Sahlgrenska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten. Publikationer publiceras vanligen i tidskrifter traditionellt indexerade i WoS.

Grupp 2: Handelshögskolan, IT-fakulteten, samt de humanistiska, samhällsvetenskapliga och utbildningsvetenskapliga fakulteterna. Utvärderingen görs enligt den norska modellen.

Grupp 3: Konstnärliga fakulteten. Bedömningen tar i beaktande konstnärliga arbeten som bedöms externt.

Statistikverktyget *Publiceringskultur* vid GU hittar du på adressen: <http://publiceringskultur.uib.no/> Den norska databasen, med poängrankning av publiceringskanaler, finns på: <https://dbh.nsd.uib.no/publiseringsskanaler/Forside>

Ingen demokrati utan jämställdhet

Vid årsskiftet är det dags! Då släpper V-Dem 15 miljoner data om demokrati, öppna för vem som helst att ta del av. Bland materialet finns två helt unika index, dels på korruption, dels på kvinnors politiska inflytande.

– Vi har också börjat ge ut kortfattade sammanfattningar för att alla intresserade på ett enkelt sätt ska kunna ta till sig resultaten, förklarar Staffan I. Lindberg.

IBLAND ÄR DET extra roligt att vara statsvetare. Som till exempel när de resultat man hoppats på blir styrkta.

– Vi kan nu bland annat visa att nästan alla lyckade demokratiseringsprocesser föregås av att kvinnor får åtminstone någorlunda samma rättigheter som män, förklarar Staffan I. Lindberg, föreståndare för Varieties of Democracy, V-Dem. Ett exempel är Tunisien där kvinnor fick relativt starka civila och ekonomiska rättigheter redan på 1950-talet, ett annat är utvecklingen i Latinamerika där kvinnor ofta haft en central betydelse för demokratiseringsprocesserna. En av förklaringarna är att motståndet mot en diktator blir mer än dubbelt så stort om också kvinnor engageras. Ökad jämställdhet är alltså betydelsefullt av många skäl, men inte minst för att det främjar demokratin.

Forskningen går tillbaka ända till år 1900 och omfattar hela 173 länder. Det gäller också för V-Dems nya korruptionsindex; tidigare index har bara varit från 1995.

Ett annat glädjande resultat, som stöds av två oberoende studier, är att en fungerande valdemokrati är positivt även för annan utveckling, som ökad medellivs-

Staffan I. Lindberg

längd, minskad barnadödlighet och ökade inkomster.

– Det kanske inte heller är så överraskande men exemplen Indien och Kina har fått många forskare att tro motsatsen. Vi är därför först i världen med att visa att fria och rättvisa val är bra för samhällsutvecklingen generellt.

Hur står det då till med världen i övrigt?

– Vi har nya krigszoner, som Syrien, samtidigt som flera stora länder, som Ryssland, Turkiet och Indonesien, har utvecklats negativt, förklarar Staffan I. Lindberg. Men exempelvis Nigeria, som med sina 160 miljoner invånare är Afrikas största ekonomi, genomförde i år för första gången ett riktigt demokratiskt val där presidenten byttes ut. Boko Harams härjningar är förstas förärliga, men de civila och politiska rättigheterna har ändå stärkts. Så man kan säga att trenden går åt båda hållen, det blir både bättre och sämre.

V-Dem publicerar inte bara data. Man erbjuder också fritt tillgängliga online-verktyg på webbsidan där alla intresserade själva kan göra exempelvis grafer och

FOTO: JOHAN WINGBORG

studera utvecklingen i en stat eller jämföra länder och regioner med varandra.

– Förutom artiklar och rapporter har vi också börjat publicera korta referat av våra resultat, förklarar Staffan I. Lindberg. Forskare, som är tränade att redovisa allt material öppet och i detalj, har ofta svårt att göra en sammanfattning på kanske en enda sida. Men samtidigt är detta nödvändigt; politiker, medier och allmänhet har kanske inte möjlighet att sätta sig in i en komplicerad studie. Därför måste vi bli bättre på att kortfattat förklara det väsentliga, utan att göra avkall på kvaliteten och utan att plötsligt säga något som vi egentligen inte står för. Det är detta vi nu försöker göra i allt högre grad.

EVA LUNDRÉN

»Så man kan säga att trenden går åt båda hållen, det blir både bättre och sämre.«

STAFFAN I. LINDBERG

”

VARIETIES OF DEMOCRACY

V-Dem, det största samhällsvetenskapliga demokratiprojektet i världen någonsin, mäter demokrati utifrån nästan 400 indikatorer, med 35 olika demokratiindex. Data kommer från drygt 3 000 experter i 173 länder, ofta med fakta från år 1900 och framåt. V-Dem innehåller idag 15 miljoner data. Man har publicerat cirka 25 artiklar samt ett fyrtiotal landrapporter. V-Dem ger också ut korta sammanfattningar av resultaten. Allt material, även rådata, är öppet för alla att ladda ner. Läs mer: <https://v-dem.net/>.

V-Dem bjuder också på ett öppet seminarium den 15 januari kl. 13:00. Plats: Hörsalen Dragonen, Sprängkullsgatan 19.

GU vill se långsiktighet

- Jag tror att det blir sju kärva år. Den bedömningen gör vice rektor Staffan Edén när det gäller den kommande forskningsproppen. I slutet av oktober lämnade GU in sitt inspel till Utbildningsdepartementet.

NU RÅDER BRÅDA tider på Utbildningsdepartementet. Under december månad ska drygt 250 remissvar gås igenom vilka ska ligga till grund för den framtida svenska forskningspolitiken. Men huvudlinjerna i politiken har redan diskuterats i ett och halvt år. Ministern för högre utbildning och forskning, Helene Hellmark Knutsson, har redan gått ut med att man vill ha en 10-årig plan, höjda basanslag, satsning på jämställdhet samt prioritering på vissa områden, som exempelvis life science. Det finns dessutom en ambition att propositionen också ska omfatta högre utbildning och innovation.

- Vi har självklart diskuterat vårt remissvar med övriga större lärosäten och även med SUHF. Sektorn har genom åren blivit alltmer enig, exempelvis om vikten av långsiktighet, om att få ett gemensamt anslag för utbildning och forskning samt om betydelsen av stora infrastruktur-satsningar. Men universiteten har redan mycket pengar och därför har jag svårt att tro att vi får ytterligare resurser. Jag är mer dyster nu än för två år sedan, säger Staffan Edén.

En fråga som han tycker är särskilt viktig är hur Sverige ska ha råd med sina stora infrastruktur-satsningar, exempelvis Max IV och The European Spallation Source

(EES), som båda finns i Lund.

- Sverige är ett litet land med begränsade resurser. Bara investeringen av EES kostade 18 miljarder kronor och dessutom kostar det 2 miljarder att driva per år. Den finansieringen finns inte idag. Forskningsinfrastruktur är en katalysator där kostnaderna för att vara med i europeiska nätverk har skjutit i höjden. Risken är att sådana här satsningar åter upp en stor del av de fasta forskningsanslagen om inte regeringen skjuter till extra

»Jag är mer dyster nu än för två år sedan.«

STAFFAN EDÉN

medel. Även humaniora och samhällsvetenskap behöver pengar till databaser och investeringar i digitalisering. Vi på Göteborgs universitet kan inte göra allt utan måste istället prioritera hårt.

ETT ANNAT OMRÅDE som GU lyfter fram i sitt inspel är en utökad satsning på lärarutbildningarna, som ska göra det möjligt för lärare att vidareutbilda sig och forska. Konkret föreslås ett nationellt forskningsavtal, liknande det som finns inom hälso- och sjukvården för läkare.

GU ställer sig också bakom SUHF:s förslag om ett samlat anslag för utbildning och forskning.

- Vi vill ha ett tydligt uppdrag att hålla hög kvalitet i våra utbildningar men sedan lämnas fria att bestämma hur detta ska gå till. Som det är nu kan vi inte flytta medarbetare mellan forskning och utbildning vilket försvårar möjligheten att skapa bra karriärvägar. Tyvärr tror jag inte regeringen litar på lärosätena tillräckligt mycket för att låta oss själva bestämma över fördelningen till utbildning. Jag tror därför att det inte blir ett samlat anslag. Men jag hoppas att regeringen har mod att ge sektorn ökat ansvar och autonomi.

Staffan Edén jämför med forskningspolitiken i Nederländerna, Danmark och Schweiz där kraven är hårda men friheten stor. I dessa länder utgör basanslagen 60-70 procent av de totala resurserna.

- HITTILLS HAR regeringen styrt via forskningsråden som står för 70 procent av alla forskningsanslag. Beroendet av extern forskning har ofta lett till fragmentiserade och kortsiktiga projekt där forskarna fått lägga ner oerhört mycket tid på ansökningar. Det hade varit mycket bättre om regeringen inte petat och detaljstyrt så mycket utan istället gett oss ett ökat basanslag. Det är viktigt att basanslagen fördelas utifrån kvaliteten i forskningen.

Förra året fick GU 25 miljoner kronor mindre till forskning. Staffan Edén befarar att detta bara är början på en kommande neddragning av forskningsresurserna. - Jag hoppas att jag har fel.

EVA LUNDGREN
& ALLAN ERIKSSON

Högt betyg för GU:s samverkan

GU BLEV EN av vinnarna när Vinnova delade ut pengar till de lärosäten som anses vara bäst på samverkan.

- Det var en glad nyhet. Vi fick högsta betyg och näst mest pengar. Det är ett bevis på att vi har en klok och genomtänkt strategi för samverkan, där stödfunktionerna stöttar institutionerna på ett bra sätt, säger vice rektor Staffan Edén.

Vinnova har av regeringen fått i uppdrag att tillsammans med Vetenskapsrådet, forskningsråden Forte och Formas ta fram metoder och kriterier för

värdering av samverkan. Som en del av det arbetet genomförs två pilotprojekt där landets universitet och högskolor bjuds in till två utlysningar på vardera 60 miljoner kronor. I den första omgången fick GU - i likhet med många andra - högsta betyg. Men utdelningen i kronor blev näst högst. 1 miljon går till GU:s arbete med flyktingkrisen och 2,5 miljoner kronor fördelas utifrån storlek och omsättning till verksamheten.

Vad pengarna ska användas till är upp till respektive fakultet och institution. Men Staffan

Edén hoppas att de extra medlen går till att utveckla en stödfunktion, så att en person kan få tid att arbeta mer med samverkansuppgiften.

Men Staffan Edén är samtidigt kritisk till Vinnovas utvärderings-system.

- Det är ett komplicerat system med alltför många indikatorer. Jag tycker också att man är fast vid ett traditionellt tänkande kring patent. Men det är en bra början.

I dagarna startar GU arbetet med hur man går vidare med Pilot 2.

Nyheter på webben

► **I slutet av** november lanserades en mobilanpassad webb på universitetet som automatiskt anpassas till dator eller mobil. Både gu.se, Medarbetarportalen och Studentportalen har fått en optimerad visning av innehållet för mobil och läsplatta.

Förbättrad sökfunktion

► **När du söker** person på GU:s webbsida kan du numera söka även på kompetens och arbetsuppgifter. Ändra dina uppgifter: <http://medarbetarportalen.gu.se/redigera-min-sida/andra-kontaktuppgifter/>

Kurs- och programsöket kan filtreras på intresseområde, nivå, utbildningstyp, starttermin, studietakt/-form, språk, period med mera.

Sökresultatet kan avgränsas genom att söka inom hela webbplatsen, inom fakultet eller inom institution. Det finns även möjlighet att avgränsa sökningen med kategorier som nyheter, evenemang och personal.

Anmäl dig till en kurs i sökoptimering! <http://kompetensutveckling.adm.gu.se/seminar/detail/1760>

Föreslå administrativt pris

► **Känner du till** någon person eller grupp vid universitetet som genomfört ett innovativt administrativt förbättringsarbete? I så fall kan du föreslå denna/dessa personer till Göteborgs universitets administrativa pris. Utöver ära och diplom får mottagaren ett resebidrag på 15 000 kronor per person eller max 50 000 kronor. I motprestation förväntas mottagaren bland annat blogga från sin prisresa och föreläsa om sin belönade idé.

Ansökan görs via ett ansökningsformulär. En särskilt tillsatt bedömargrupp, bestående av lärare och administratörer, granskar ansökningarna. Beslut om vem som får priset fattas av universitetsdirektören. Ansökan ska vara inne senast den 4 mars 2016.

Pedagogiskt program

► **I höst fattade** rektor beslut om en ny policy för pedagogisk utveckling. Samtidigt lanserades det pedagogiska idéprogrammet. Flera institutioner är redan igång med ett pedagogiskt förnyelsearbete. Ann-Marie Ekengren, prefekt på statsvetenskapliga institutionen, tycker att det pedagogiska idéprogrammet passar bra med institutionens pedagogiska seminarier.

- Det är tänkt som ett forum där alla som sysslar med utbildning vid institutionen kan diskutera aktuella pedagogiska utmaningar.

Det pedagogiska idéprogrammet riktar sig till alla som arbetar vid universitetet. Sylva Frisk, som varit projektledare, förklarar att idéprogrammet tar sin utgångspunkt i Vision 2020, som betonar vikten av en engagerande högskolepedagogik.

- Det pedagogiska idéprogrammet ska ses som en vägledning och hjälp att sätta igång en kontinuerlig pedagogisk förnyelse, säger Sylva Frisk.

Ny kritik mot universitetets styrformer

Otrygga anställningsvillkor, ett missnöje med linjestyrningen och en trötthet inför alla förändringar. Det är innehållet i flera av de kommentarer som nästan 800 medarbetare passade på att lämna i Arbetsmiljöbarometern 2015.

NÄSTAN VAR FEMTE svarande tog tillfället i akt att göra sin röst hörd. De flesta svaren kom från Naturvetenskapliga fakulteten, Humanistiska fakulteten och Handelshögskolan.

– Det är väldigt mycket jobb att sammanställa svaren, men det är samtidigt det roligaste att arbeta med. Här framträder personer med sina bekymmer på ett helt annat sätt än i en kvantitativ enkät. Det finns ett motstånd, man krafsar inte bara ner ett svar utan man måste själv formulera sig, säger Joseph Schaller, professor emeritus i psykologi, som har analyserat och sammanställt svaren i olika områden.

Han menar att det finns ett tydligt samband mellan förekomst av synpunkter eller förslag och hur man trivs med sitt arbete eller sin arbetsplats. Bland dem som är nöjda med sitt arbete och sin arbetsplats gav 18 procent synpunkter och förslag. Men bland dem som är missnöjda med antingen arbetet, arbetsplatsen eller både arbetet och arbetsplatsen var det 36 procent som formulerade egna synpunkter.

ATT SVAREN I stort stämmer överens med tidigare mätningar är inte särskilt förvånande, menar han.

– Väldigt mycket är samma år ut och år in, men samtidigt händer det nya saker. Den här gången finns det en del kommentarer om linjestyrning och new public management. Men annars är det ovanligt att man skriver enbart något positivt. Om det är positivt så inleder man med att skriva att man trivs med sina arbetsuppgifter och arbetskamrater, sedan kommer synpunkterna och förslagen, förklarar Joseph Schaller.

Var fjärde person som svarade på enkäten är visstidsanställd. Det är en minskning med 3 procentenheter jämfört med 2011.

– Det är en hög andel. Många beskriver den stress som skapas av otrygga anställningsförhållanden. Det trixas fortfarande en hel del med förordnanden för att man ska slippa fastanställa. Hur ska man få ett riktigt liv när man jobbar under så osäkra förhållanden? I längden kan det knappast vara bra. Jag tror att det förbrukar energi och gör att anställda presterar sämre.

"Jag och många andra har en osäker tillvaro med många år av tillfällig anställning. Detta sliter mycket på mig och tar fokus och kraft från arbete och familj. Jag kan inte se att universitetet vinner på detta system. Det behöver skapas möjliga karriärvägar om "de bästa" skall vilja vara kvar."

"Ge tydliga direktiv hur institutionen skall hantera LAS-reglerna så att alla följer samma regler. Nu är det så att vissa institutioner fastanställer medan andra varslar personer efter 23 månader eller ger ut halvårskontrakt i flera år i rad, det är omänskligt!"

DET ÄR MÅNGA kommentarer om chefen eller prefekten. I många fall handlar det om att chefen inte är tillräckligt insatt i verksamheten eller saknar egenskaper som krävs för att göra jobbet på ett bra sätt.

– Det är ett område som alltid är problematiskt. En chef kan alltid se till att en medarbetare blir utbytt, men inte tvärtom. Frågan är om chefen försöker göra något åt gamla konflikter som ligger och gror? Jag har själv varit länge inom universitetet och sett hur prefekter låter problem gå vidare till nästa prefekt, att man inte låtsas om att konflikter finns, säger Joseph Schaller.

"Chefen är mest intresserad av sin egen person och förstår inte arbetsuppgifter, lagar och förordningar som styr vår organisation

inom universitetet. Dock är han mycket intresserad av att vara chef och utövar makt-språk i form av tillsägelse bakom stängd dörr."

"Kulturen på Göteborgs universitet är att hålla sig väl med sin chef eller så trakasseras man. Yngre forskare som saknar tillsvidareanställning törs inte göra sin röst hörd. Taket är lågt och krymper. Bra chefer i linjen borde värnas, men tyvärr så blir det de dåliga som sitter kvar."

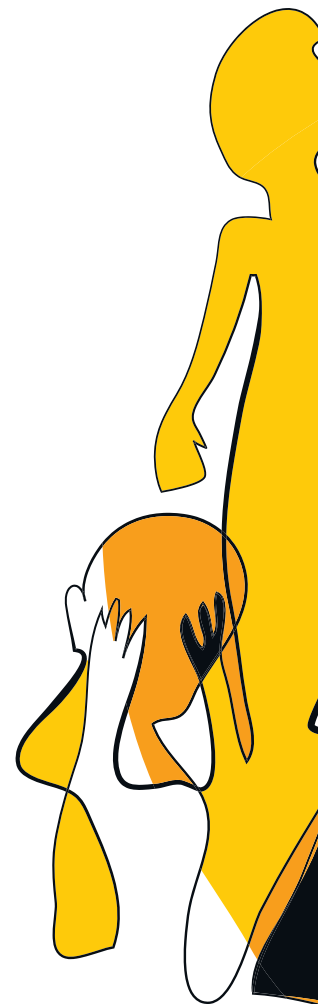
"Prefekten underlåter medvetet att diskutera och förankra sina beslutsplaner bland berörd personal. Han kan inte heller hantera konflikter."

LÄRARNAS ARBETSSITUATION kommenteras av många. Det handlar bland annat om behovet av garanterad tid för forskning, mer tid att förbereda undervisning och större behov av administrativt stöd.

"Jag anser att universitetslektorer skulle ha 20 procent mer kompetensutveckling och lektorer med docentkompetens 30 procent om Göteborgs universitet vill vara mer framgångsrikt på den internationella arenan när det gäller forskning. Lektorer är belastade med massiv undervisning och är beroende av extern finansiering av forskning."

"Allt skall göras snabbare och på kortare tid idag. Ingen tid över till reflektion och eftertänksamhet. Det gäller att vara snabbtänkt, effektiv och energisk. Är du inte det platsar du inte i systemet. Så sorgligt när kloka tankar skall tänkas och universitetet skall stå för fördjupning och förnyelse som skall bygga på hållbarhet. Allt handlar om pengar!"

NÄR DET GÄLLER jämställdhet talas det bland annat om strukturella problem och lönediskriminering.

Joseph Schaller

»Det trixas fortfarande en hel del med förordnanden för att man ska slippa fastanställa.«

JOSEPH SCHALLER

ILLUSTRATION: KICKI EDGREN

– Men det finns också män som skriver att de får betala priset för det som kvinnor råkat ut för under lång tid. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv är det förstås lika illa oavsett vem drabbas.

"Vid min institution finns få kvinnor. Jag är man. Det betyder att det inte finns några framtidsutsikter för mig på universitetet."

"Detta är mitt drömjobb, men jag frågar mig ofta till vilket pris. Som kvinna känner jag att jag måste jobba ännu hårdare för att kunna ses som likvärdig mina manliga kollegor. Finns även en negativ inställning till att vilja bilda familj eftersom jag som kvinna kommer att vara 'tvungen' att vara borta längre än mannen. Svårt att ha en positiv syn på framtida karriär."

FÖRTROENDET FÖR fakultetsledningen är uppenbarligen en fråga som engagerar många.

– När det är en öppen, pågående konflikt mellan en institution och en fakultet är det många som skriver mycket. Jag brukar inte namnge fakulteter men det är ju uppenbart vilken fakultet det handlar om. Folk förstår

inte varför universitetsledningen inte gör något åt saken. Det finns en linjeorganisation, men linjen tar inte slut vid dekanen. Många menar att det måste finnas beredskap för hur man ska hantera en sådan konflikt.

"Stora problem med dålig fakultetsledning, som har skapat ett klimat med dolda agendor, möjlighet för vissa enheter att göra sig starka på andras bekostnad, repressalier mot kritiska röster. När denna ledning trots uttalat svagt stöd från fakulteten får totalt stöd från universitetsledningen lämnar det institutionerna i ett hjälplöst tillstånd."

"Göteborgs universitet är linjestyrt men utger sig samtidigt för att vara en demokratisk organisation. I en demokrati tar man hänsyn till de åsikter som medarbetarna i organisationen har. I detta fall kör dekanen sitt race utan hänsyn tagen till medarbetarna."

UNIVERSITETETS ORGANISATION och styrning beskrivs i termer av ökad byråkratisering och oönskade effekter av new public management.

”

– Det är många som tycker att de nya styrningsformerna inte passar på ett universitet. Att det utvecklas ett synsätt om att producera färdiga studenter men samtidigt får produktionen inte vara hur dyr som helst. Vad är då lösningen? Jo, att dra ner kostnaderna genom att minska på antalet undervisningstimmar. Då får lärarna en ännu besvärligare arbetssituation. Samtidigt upplever många att administrationen har ökat.

"Börja arbeta så fort som möjligt med att avlägsna alla de negativa effekter NPM har haft på Göteborgs universitet. Ta bort linjeorganisation, centralisering av all administrativ personal, det överdrivna förlitandet på ytliga mättkriterier, de stora organisationsenheterna, de många byråkratiska småcheferna och den överdrivna positiva värderingen av social kompetens på bekostnad av intellektuell kompetens."

"Jag vill uppmana universitetsledningen att skicka färre enkäter och istället komma ut i verksamheten och bilda sig en uppfattning av hur de på bästa sätt ska kunna stötta verksamheten. Jag ser sällan eller aldrig representanter för fakulteten eller universitetsledningen. Ledningen vet inte vad vi på "golvet" gör och vi vet inte vad ledningen gör. Ni behöver komma närmare verksamheten."

"Största problemet är att Göteborgs universitet övergivit det kollegiala systemet. Vi håller på att bli en konsultbyrå med ekonomiska styrmedel som ledstjärna. Vi har inte längre ett samhällsuppdrag utan vi ska gå med vinst."

I ARBETSMILJÖBAROMETERN är det 29 procent som känner oro för omorganisationer.

– Det är mycket. Flera menar att förändringsarbetet är toppstyrt, odemokratiskt och att de inte ens förstår vad förändringen ska vara bra för. En del är genuint trötta på omorganisationer. Den enskilde läraren ställer sig inte frågan vad som ska förändras utan intresserar sig för det akademiska och vill ha stabilitet, säger Joseph Schaller

"Hur tror man att Göteborgs universitet ska kunna vara ett lärosäte med god arbetsmiljö om neddragningar och omorganisationer leder till ohållbar arbetsbelastning med personal som mår dåligt?"

"Försök minska dessa omorganisationer. Gör utvärderingar av de omorganisationer som är gjorda och lär av dem. Utvärdera ständigt och lär av misstag - ta vara på det som var bra. Alla omorganisationer kräver mer jobb, skapar oro och dålig psykosocial arbetsmiljö - är det värt det?"

ALLAN ERIKSSON

Medicinare med cello i bagaget

När Göran Landberg cyklar genom Vasastan har han ofta sin 1700-talscello på ryggen. Målet är då Oscar Fredriks kyrka där han spelar i en orkester.

Musiken kräver tålamod, koncentration och förmåga till samarbete. Ungefär samma egenskaper som är viktiga i hans roll som föreståndare för det nya Wallenberg-centrumet vid Göteborgs universitet.

JUST NU RÅDER bråda tider. Dels gäller det att hinna med repetitionerna med Oscar Fredriks sinfonietta, där Göran Landberg, professor i patologi, spelar cello. Han har två instrument att välja mellan, ett nybyggt från Frankrike och ett tillverkat i södra Tyskland på 1700-talet.

Dels har det nya Wallenbergcentrumet för molekylär och translational medicin, där han är föreståndare, just påbörjat rekryteringen av de första unga toppforskare som ska

medverka till att göra centrumet känt, inte bara i Sverige utan kanske i hela världen. Centrumet, som innebär satsningar på över 600 miljoner kronor under 10 år, är ett samarbete mellan GU, Västra Götalandsregionen, Astra Zeneca och Wallenbergstiftelsen.

– Wallenberg har bidragit till liknande centrum i Lund, Linköping och Umeå, men vi i Göteborg är störst. Vi har kommit lite längre än de andra och tanken är att vi ska komplettera varandra

och förstås samarbeta med SciLifeLab i Stockholm.

Och Göteborgs universitet har faktiskt mycket att locka unga, duktiga forskare med, menar Göran Landberg.

- VI ERBJUDER fyraåriga tjänster med två postdoktorer, två doktorander och tillräckligt med pengar för avancerade experiment. Men inte minst viktigt är universitetets goda kopplingar till sjukhuset; vi i Sverige uppfattar oss själva som byråkratiskt krångliga men i exempelvis USA och Storbritannien blir man förvånad över hur effektiva våra system är. Våra personnummer gör det exempelvis ganska enkelt att få tag på patienter som opererats för länge sedan. Att universitetet dessutom samarbetar med läkemedelsföretag som finns 20 minuter från institutionen ger förstås ännu fler intressanta möjligheter för unga forskare.

Tanken är att centrumet ska satsa på allt från grundforskning till patientnära studier inom flera stora och idag starka områden som metabolism, neurovetenskap,

Cellon från 1700-talet köpte Göran Landberg redan under gymnasietiden och är den han spelar allra helst på.

inflammatoriska sjukdomar och cancer.

– Förhoppningen är att Sverige ska återta den position inom medicinsk forskning som vi hade förr.

Själv är Göran Landberg professor och bröstcancerforskare sedan cirka 15 år tillbaka. Det senaste projektet handlar om 3D-printade bröstcancermodeller som ersättning för djurförsök.

– Tidigare forskning var

inriktad på själva cancercellerna. Dagens forskning handlar lika mycket om cellerna och miljön runt omkring tumören. Omgivningen kan nämligen antingen blockera eller gynna cancern, vilket är ett skäl till att patienter reagerar så olika på behandling. Bland annat kan lågt syretryck göra att tumören växer eller hämmas, beroende på vilken undergrupp av bröstcancer det rör sig om. Ibland kan

sjukdomen också komma tillbaka efter 15–20 år och då vill vi veta var cancern befunnit sig under tiden.

Tidigare gjorde man försök där celler fick växa i petriskålar.

– De 3D-modeller vi utvecklar nu liknar mycket mer hur det faktiskt ser ut i människan. Vårt mål är dels att få igång en riktigt bra metod som kan användas även när det gäller forskning på annan cancer, dels att

minska antalet djurförsök. Men forskning helt utan försök på djur tror jag inte att vi kommer att klara på länge än.

En av fördelarna med att skapa centrum är att olika professioner, som biologer, kemister, ingenjörer och läkare, får möjlighet att jobba tillsammans, menar Göran Landberg.

– Jag kombinerar dessutom mitt arbete vid GU med en överläkartjänst på

»Men det är frustrerande att forskning tar så lång tid.«

Sahlgrenska Universitetssjukhuset. Att vid vissa tillfällen få träffa patienter och deras anhöriga är viktigt och ökar naturligtvis motivationen. Men det är samtidigt oerhört frustrerande att forskning tar så lång tid. För att få fram en riktigt framgångsrik produkt, till exempel Losec, krävs kanske 20 års forskning. Misslyckanden hör till vardagen, de flesta experiment leder ingen vart, så det gäller

att glädjas åt de små framsteg som ändå görs och att inte ge upp.

CANCERFORSKNING ÄR, liksom all medicinsk forskning, väldigt internationell. Därför har Göran Landberg flyttat runt en hel del under sin karriär, alltid tillsammans med familjen.

– Min postdoktorstjänst gjorde jag i San Diego. Min fru och jag åkte dit med två väskor och två barn för att vara där i två år. Sedan återvände vi till Umeå en tid för att så småningom hamna i Malmö och Lund, där jag arbetade som överläkare och professor.

2007 drog flyttlasset till Manchester. Göran Landberg hade rekryterats till The Christie, ett av Europas största cancersjukhus, där han bland annat ledde uppbyggandet av ett nytt bröstcancercentrum.

- JAG TRIVS VÄLDIGT bra i England, människor där är professionella men också alltid väldigt trevliga. Det cancerinstitut jag arbetade vid finansieras av Englands motsvarighet till Cancerfonden och andra välgörenhetsorganisationer vilket innebär att många patienter och släkting-

ar lämnade bidrag men också besökte forskargruppen. Men det finns förstås problem också. Även om de sociala skillnaderna i Sverige ökar går de inte att jämföra med England. I de norra delarna av Manchester är medellivslängden cirka 15 år kortare än i de rikaste delarna och patienter har tumörer där som man helt enkelt inte ser här.

DE MÅNGA FLYTTARNA har gjort att barnen fått anpassa sig till olika miljöer under sin uppväxt.

– Jag tror att det har varit nyttigt för dem även om det inte alltid är så lätt att byta skola och kompisar. När vi bodde i England gick exempelvis yngsta dottern i flickskola med bland annat utegympa i t-shirt och veckad kjol året runt. Så det är lite annorlunda jämfört med här.

Eftersom Göran Landberg har ett så krävande arbete är det viktigt att också koppla av. Han gillar exempelvis att springa. Men hans senaste motionsform är ganska udda.

– Det kallas swimrun och handlar om att, iförd både våtdräkt och löparskor, omväxlande springa på land och simma i vattnet. Tävlingar görs i par där man kopplas

samman med lina för att inte försvinna till havs under simturerna. Jag har bland annat varit med i det mer än två mil långa Öloppet i Göteborgs södra skärgård. För mig handlar det om en rolig form av motion men också om att uppleva och vara en del av naturen i alla bemärkelser.

Men ännu viktigare för Göran Landberg är cellon. Innan han bestämde sig för att studera medicin var musiken hans största intresse och vart han än kommer har han letat upp en orkester att spela i. I Manchester hette den Stockport Symphony Orchestra, och är en av Englands mest kända amatör-orkestrar.

I GÖTEBORG HETER orkestern Oscar Fredriks sinfonietta.

– När jag ska spela starkt väljer jag min nya cello som jag köpte för några år sedan i Köpenhamn. Men om jag vill ha en mjukare ton är det cello från 1700-talet som gäller. Den köpte jag redan när jag gick på gymnasiet i Halmstad. Halsen är utbytt men annars är den ett flera hundra år gammalt instrument som är fantastiskt att spela på, bland annat för att den är lättspelad och har en vacker stabil klang

som inte ändrar sig så mycket som på ett nyare instrument. Cello har en ton som nästan alla tycker om. Den har ett enormt omfång från högt till lågt och låter innerlig, nästan mänsklig.

»Men allra bäst tycker jag nog ändå om att spela stråkkvartett; det blir som ett samtal mellan de två violinerna, violan och cello.«

GÖRAN LANDBERG

FÖRR ÖVADE Göran Landberg flera timmar om dagen. Det blir det sällan tid för numera. Men inför konserter, som den traditionella julkonserten i Oscar Fredriks kyrka, ägnar han dock en hel del tid åt stråke och strängar.

– Att medverka i ett mäktigt orkesterstycke, som Mahlers femma, är en fantastisk upplevelse. Men allra bäst tycker jag nog ändå om att spela stråkkvartett; det blir som ett samtal mellan de två violinerna, violan och cello. Jag tycker mycket om Sjostakovitj men om jag ska nämna någon samtida musiker blir det tonsättaren Ola Gjeilo eller Zbigniew Preisner. Men det finns så otroligt mycket vacker musik, så det går egentligen inte att välja.

TEXT: EVA LUNDGREN
FOTO: JOHAN WINGBORG

Göran Landberg forskar sedan 15 år tillbaka om bröstcancer.

GÖRAN LANDBERG

AKTUELL: Föreståndare för Wallenberg Centre of Molecular and Translational Medicine vid Göteborgs universitet, ett samarbete mellan Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Västra Götalandsregionen, Astra Zeneca och Göteborgs universitet. Satsningen omfattar cirka 620 miljoner kronor under 10 år och minst 10 karriärtjänster för unga forskare kommer att tillsättas.

BOR: I Vasastan och i Halmstad.

FAMILJ: Fru och tre vuxna barn.

ÅLDER: 52 år.

INTRESSEN: Musik, swimrun, surfing.

SENAST LÄSTA BOK: *Född på en söndag* av PeKå Englund.

SENASTE FILM: *Spectre*.

FAVORITTONSÄTTARE: Många, men bland andra Gustav Mahler, Dimitrij Sjostakovitj och Maurice Ravel.

FAVORITMAT: Indisk mat, efter många år i England.

BÄSTA/SÄMSTA SIDA: Positiv och kreativ men ibland otålig.

Utanför boxen på schemat

Hur blir vi mer kreativa och nyskapande på jobbet?

Svaret ges på den nya kursen *Innovationspsykologi* vid Göteborgs universitet.

– Utvecklingen går så fort idag och därför är kreativitet på arbetsplatser viktigare än någonsin, säger psykologiprofessorn Sven Hemlin, initiativtagare till kursen.

Starkare och bättre elmotorer till morgondagens bilar eller håftigare, mer avancerade applikationer i din mobiltelefon. För företag inom exempelvis fordonsindustrin och IT-sektorn gäller det att ständigt ligga i framkant och ha nyskapande idéer som kan hävda sig i en stenhård konkurrens om konsumenterna.

– Kreativitet kan vara nyckeln till om företaget överlever eller går i konkurs, menar Sven Hemlin.

FÖR ATT MÖTA det ökade behovet av kunskap kring hur arbetsplatser kan organiseras och hur grupper ska ledas för att öka kreativiteten har han därför arbetat fram den nya kursen *Innovationspsykologi* på 7,5 hp. Det är en internationell kurs som ges på engelska vid psykologiska institutionen vid GU.

– Vad jag vet är kursen unik. Jag har inte hittat någon motsvarighet i Europa eller USA i alla fall, säger Sven Hemlin.

Sven Hemlin är professor i psykologi och knuten till

Gothenburg Research Institute vid Handelshögskolan samt till psykologiska institutionen för att bedriva kursen. Han har under många år forskat kring hur vetenskap, teknik och innovation kan främjas genom bättre ledarskap och organisation. Nu vill han dela med sig av sina kunskaper till studenterna på kursen.

Vad är egentligen innovation?

– Det är resultatet av ett kreativt arbete. Det kan till exempel vara en ny och användbar produkt som är mycket gångbar för en marknad och som det går att sälja och tjäna pengar på, förklarar Sven Hemlin.

Syftet med kursen är att visa studenterna hur företag kan jobba mer kreativt och flexibelt och på så sätt skapa innovationer.

– Jag tror kursen lockar både unga studenter som är intresserade av kreativitet men också personer ur arbetslivet som vill utveckla sin egen eller sina medarbetares kreativitet, säger Sven Hemlin.

Kursen är uppbyggd i tre moduler. Den första behandlar individens innovativa beteende och tänkesätt, vilka personlighetsdrag och egenskaper som utmärker kreativa personer.

– De är ofta lite mer domnanta, arroganta och aningen mer fientliga än folk i allmänhet. Men också öppna, flexibla, driftiga och ambitiösa, säger Sven Hemlin.

DEN ANDRA MODULEN handlar om teamnivå. Vad kännetecknar ett team som står för innovation? A och O är arbetsklimatet. Ett kreativt team har högt i tak, stor öppenhet och en trygg atmosfär där man kan säga vad man vill och känner sig respekterad. Dessutom har dessa grupper kul ihop och en spänning inom gruppen som handlar om att personerna är olika och har olika sätt att ta sig an problem.

– Mycket handlar också om ledaren, säger Sven Hemlin. Hen ska ha expertkunskaper, ge feedback, bolla tillbaka idéer som kommer upp samt bidra till det öppna klimatet genom att låta alla komma till tals samt uppmuntra och belöna kreativa idéer och lösningar.

Den tredje modulen handlar om organisationsnivå. Företagen måste ha en uttaland

”

»Kreativitet kan vara nyckeln till om företaget överlever eller går i konkurs.«

SVEN HEMLIN

policy att teamen ska få jobba innovativt. Det handlar om flexibilitet med ganska fria ramar för medarbetarna där det finns utrymme att arbeta på nya sätt.

Det bör också finnas ett lämpligt belöningssystem för innovativa individer och grupper.

PREMIÄRKURSEN som går nu i höst har lockat personer från hela världen. Här finns studenter från USA, Ukraina, Tyskland och Frankrike för att nämna några länder.

En av de svenska studenterna är Mårten Andersson, 26, som också läser personalvetarprogrammet på heltid samt är delägare i företaget Pal Football. Som egen företagare har han jobbat med kreativa processer i praktiken och ville komplettera det med en teoretisk bas.

– Det är väldigt viktigt att vara förändringsbenägen idag. En insikt jag har fått under kursen är att du klarar förändringar bättre om du är kreativ. Du kan lösa många situationer genom att tänka utanför boxen, säger Mårten Andersson.

FAKTA Innovationspsykologi

Var: Psykologiska institutionen.

Omfattning: 7,5 hp på halvfart.

Kursledare: Sven Hemlin.

När: Kommer ges varje höst med start ht 2015.

Kursspråk: Engelska.

Innehåll: Hur man kan främja kreativitet bland medarbetare och i organisationer.

TEXT: KARIN FREJRUD
FOTO: JOHAN WINGBORG

ONND FORSKNING

- Dagens forskning kan liknas vid att trampa gasen i botten med blicken stint stirrande på hastighetsmätaren, utan att titta ut genom vindrutan, säger Olle Häggström.

- Vi utforskar helt enkelt områden där vi inte vet vad det är vi inte vet, förklarar Christian Munthe.

Vad det handlar om? Vetenskap som hot mot människans överlevnad.

CRISPR/CAS9 är en alldeles ny metod som fått enorm uppmärksamhet inom forskarvärlden. Enligt de mest entusiastiska anhängarna handlar det om en teknik som skulle kunna medverka till utrotning av genetiska sjukdomar, helt enkelt genom att skära bort de dåliga generna hos befruktade ägg.

- Kinesiska forskare har redan gjort försök på mänskliga embryon, förklarar Christian Munthe, professor i praktisk filosofi.

En annan metod är att byta ut sjuka gener mot friska i cellens kraftstation, mitokondrien. Det kan ske i samband med assisterad befruktning och försöksbehandlingar har godkänts i både USA och Storbritannien.

Och att utrota ärftliga sjukdomar måste väl vara bra?

- Jo, det är förstås väldigt viktigt, förklarar Olle Häggström, professor i matematisk statistik. Men samtidigt vet vi inte vad de här metoderna får för långsiktiga konsekvenser.

Det den här forskningen håller på med handlar nämligen om mer än om att bara förädla genmaterial, något människan ägnat sig åt i tiotusentals år.

- Modern forskning är inne i själva cellkärnan och flyttar runt beståndsdelar. På sikt kan det bli möjligt att göra saker som aldrig sker i naturen, som sedan sprids vidare till kommande generationer, förklarar Christian Munthe.

Dagens forskning innebär möjligheter

som människan aldrig tidigare kommit i närheten av. Det handlar om Internet och mobiler men också om nanoteknik, genmodifiering och artificiell intelligens (AI). Men just för att möjligheterna är så stora är också riskerna enorma, vilket allt fler forskare börjat uppmärksamma.

I somras publicerades exempelvis ett brev, undertecknat av cirka tusen forskare, bland andra Stephen Hawking, som varnade för utvecklingen inom AI.

- Jag är en tvättäkta akademiker som alltid värderat kunskap för dess egen skull och är svag för idén om värdet i sig av att flytta fram kunskapens gränser, förklarar Olle Häggström. Men jag har börjat inse att forskning inom vissa områden kan ha större risker än potentiell nytta för mänskligheten, och i så fall bör vi kanske överväga att lägga band på oss.

- Att forskarna själva är medvetna om att det de gör kan få farliga konsekvenser har lett till flera så kallade moratorier: forskarna kommer självmant överens om att under en tid stoppa experiment inom problematiska områden, påpekar Christian Munthe. Ett sådant exempel är moratoriet för att tillämpa dna-teknik då den var ny på 1970-talet. Även internationella samfund och enstaka länder kan förstås införa förbud på sådant som känns etiskt tveksamt. Och det fungerar nog i välordnade stater men knappast i länder som är mindre stabila eller korrumpade.

MÄNNISKAN HAR, åtminstone hittills, ändå lyckats hantera en väldigt stor risk. Trots att 70 år förflutit sedan Hiroshima och Nagasaki har inga ytterligare kärnvapenkrig utkämpats.

- Det är svårt att bedöma om detta beror på tur eller skicklighet, menar Olle Häggström. Det kan delvis bero på att konsekvenserna skulle bli förödande även för den part som vinner. Men atombomben är faktiskt också exempel på något annat, nämligen på hur svårt det är att sluta med spännande forskning även om man mycket

väl inser konsekvenserna. När Nazityskland kapitulerat 1945 försvann de ursprungliga motiven att utveckla bomben, ändå gjorde man det, bland annat eftersom forskningen var så oerhört intressant.

- Den tekniska utvecklingen tenderar att få ett eget liv, kommenterar Christian Munthe. När sedan bomben väl fanns där användes den också. Det handlade om en god sak, att få slut på kriget, och då fick priset bli hur högt som helst. En lärdom är att bara för att forskarna vill väl måste inte resultatet bli bra. En annan slutsats är att det inte är så lätt att avgöra vad som är mest gott eller mest ont i en given situation.

TEKNISK UTVECKLING sker i hög utsträckning i samarbete med militären. "Smarta krig" är den term som används när drönare, istället för riktiga soldater, skickas iväg för att leta upp fiender i andra länder.

- Att ett drönarkrig inte innebär någon omedelbar fara för soldaterna kan dock få den obehagliga konsekvensen att det blir lättare att argumentera för krig, påpekar Olle Häggström. Men att använda militär teknologi som lekstuga för AI är nog det mest olämpliga man kan komma på.

Militär teknik används också för att hålla koll på människor. Edward Snowdens avslöjanden av NSA:s övervakning av vanliga amerikanska medborgare har rört upp känslorna hos många människor.

- Och det med rätta, menar Olle Häggström. Men vad händer om vi faktiskt hamnar i ett läge där utvecklingen inom exempelvis syntetisk biologi gör att terrorister kan tillverka dödliga virus hemma i köket? Går det verkligen att skydda samhället då, utan en väldigt omfattande övervakning?

- En pandemi är typexemplet på den stora katastrof då alla medborgerliga rättigheter inskränks, men är också ett skäl att lägga ner mycket kraft på att undvika sådana lägen, förklarar Christian Munthe. Kanske går vi mot en ny terrorbalans, när det gäller AI, där vi måste skapa system som

Christian Munthe och Olle Häggström varnar för oförutsedda risker med modern forskning.

gör kostnaderna för en attack av något slag så stora att ingen kommer att vilja starta.

NÄR MAN TALAR om hot mot mänskligheten är det ofta en enskild person eller terrorgrupp man syftar på.

»För forskningens frihet är viktig, men knappast mer betydelsefull än människans överlevnad.«

OLLE HÄGGSTRÖM

– Men det behöver inte alls vara ondska som leder till en katastrof, påpekar Olle Häggström. Det finns ett känt exempel där man tänker sig en robot, som fått i uppgift att tillverka gem och sedan fortsätter att göra detta tills hela världen blivit en enda gemhöj. Varför? För att ingen vet hur man ska få stopp på maskinen.

– Det finns också en framtidsvision om att använda robotar för att fatta svåra beslut. Tanken är att de skulle sakna personliga allianser och istället ha en neutral global överblick med möjlighet att räkna ut hur olika avgöranden påverkar befolkningar i skilda länder. Därmed skulle de kanske på

några sekunder kunna fatta rättvisa beslut som vi människor käbblat om i decennier. Nackdelen är att det skulle leda till ett extremt odemokratiskt expertstyre.

För vi människor vill också ha utrymme att ändra oss, förklarar Christian Munthe.

– Domstolsväsendet har exempelvis olika nivåer just för att man ska kunna få sin sak prövad ännu en gång. Så om hovrätten lades ner och tingsrätten ersattes av en algoritm, skulle folk acceptera det? Eller skulle vi få ett system, som trots det goda uppsåtet, blir omänskligt?

En annan utmaning är att försöka se på utvecklingen utifrån eventuella kommande robotars perspektiv.

– Robotar kan vara byggda av proteiner, precis som vi, och om de börjar bete sig som människor, har de kanske också känslor och medvetande som en människa? menar Christian Munthe.

- Egentligen behöver vi inte ta ställning till om de är medvetna eller inte, inflikar Olle Häggström. Jag behandlar inte dig som en medveten varelse på grund av något jag vet om din anatomi. Om robotarna beter sig mänskligt har vi kanske moraliska skyldigheter gentemot dem oavsett hur medvetna vi tror att de är.

Men finns det inte en risk med att vara alltför försiktig också, nämligen att man missar en massa viktiga möjligheter?

– Jovisst, om vi inte vågar utveckla exempelvis teknik som skulle kunna leda till

Vill du veta mer?

I januari 2016 utkommer Olle Häggströms nya bok *Here Be Dragons: Science, Technology and the Future of Humanity*. 2011 utkom Christian Munthes bok *The Price of Precaution and the Ethics of Risk*. Olle Häggström och Christian Munthe rekommenderar också: *Humanity: A Moral History of the Twentieth Century* av Jonathan Glover, *The Spire* av William Golding, *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies* av Nick Bostrom samt filmen *Ex Machina*. Läs också GU Journalens intervjuer *I väntan på de intelligenta robotarna* i nr. 6-2014 samt *Samtal med forskare: Christian Munthe* i nr 1/2011.

att alla får tillgång på rent vatten, innebär ju det att en massa människor dör i onödan, påpekar Christian Munthe.

– Men både forskare och finansärer måste inse att de har ett ansvar, menar Olle Häggström. För forskningens frihet är viktig, men knappast mer betydelsefull än mänsklighetens överlevnad.

Teknikutveckling drivs framåt av spännande framtidsvisioner. Men det blir aldrig som man tänkt sig.

– Det påstås ofta att tekniken varken är god eller ond i sig, istället är det användningen som är bra eller dålig, förklarar Olle Häggström. Men det är att göra det väl enkelt för sig; när väl ny teknik är utvecklad är det inte säkert att användningen går att reglera. Om exempelvis företaget Amazon utvecklar drönare som kan lämna bokpaket utanför dörren är det svårt att se vad som ska stoppa terrorister från att använda samma teknik för att släppa bomber.

– Ett grundläggande villkor för människan är att hela tiden behöva planera framtiden utan att egentligen veta vilka omständigheterna kommer att vara då, förklarar Christian Munthe. Vårt vanliga moraliska medvetande fungerar då ofta så att vi tänker bort all osäkerhet. Det är inte bara så att vi inte vet vad som kommer att hända, vi är inte så insatta i vad som redan har hänt heller och det vill vi helst slippa tänka på.

TEXT: EVA LUNDGREN

FOTO: JOHAN WINGBORG

JODY DEMING

ÅLDER: 63

BOR: Seattle

FAMILJ: Sambo

YRKE: Professor i oceanografi vid University of Washington i Seattle. Specialiserad på köldanpassningen hos marina mikroorganismer.

Oroas av ett Arktis i förändring

Överallt is, snö. En oändlig vithet. Mötet med Arktis blev omvälvande och förändrade hennes liv.

Idag är Jody Deming världsledande inom marin polarforskning och ny gästprofessor vid institutionen för marina vetenskaper på Göteborgs universitet.

MIKROBIOLOGEN Jody Deming har alltid dragits till extrema miljöer. Första jobbet var på den amerikanska rymdflygstyrelsen Nasa där hon jobbade på ett labb och hittade nya sätt att analysera bakterier som en del i sökandet efter liv i rymden. Från rymden gick karriären via doktorerande på University of Maryland vidare ner på de stora djupen. Genom sin forskning i de karibiska djuphaven upptäckte Jody Deming en organism som med sitt dna visade sig ha släktingar ända uppe i Arktis. Och tack vare den upptäckten hamnade hon 1987 på sin första expedition till jordens norra pol.

– Arktis gav mig en uppenbarelse, säger hon. Allt jag såg var is och snö och det var så förstört och rent utan minsta spår av mänskligheten. Det kändes som om jag hade hittat min plats i universum.

– Jag fylldes med ödmjukhet och vördnad inför vår planet och kände mer än någonsin att jag med min forskning ville försöka bidra till att förstå hur allt fungerar i kyla.

Det har Jody Deming ägnat sig åt alltsedan dess.

Idag är den amerikanska professorn i oceanografi en auktoritet inom marin polarforskning där hon specialiserat sig på köldanpassningen hos marina mikroorganismer. Hon är anställd på ansedda University of Washington i Seattle och sedan i höstas innehar hon också en gästprofessur vid den nya institutionen för marina vetenskaper vid Göteborgs universitet, finansierad av Hasselbladstiftelsen.

– Det är mycket spännande att få komma hit och träffa både studenter och forskare. Jag tror vi kommer att ha stort utbyte av varandra, säger hon när vi träffas i Kemihuset på Chalmers en regnig novemberkväll.

I Göteborg håller hon under hösten en doktorandkurs samt deltar i ett symposium om biogeokemin i havsisarna vid Arktis. Kanske bjuder hon då också på några anekdoter från någon av sina många resor dit. Minst en expedition per år har det blivit sedan premiärturen 1987 och den längsta perioden bodde hon tre månader på en isbrytare.

ATT LEVA ISOLERAD på en isbrytare med bara några soltimmar per dygn, –40 grader och hård vind torde innebära slängar av lappsjuka.

– Absolut inte, ju mer otillgängligt desto bättre, säger Jody Deming och skrattar. Jag

»Jag fylldes med ödmjukhet och vördnad inför vår planet ...«

”

JODY DEMING

älskar extremer. Vid extremernas slut får du ett perspektiv och en överblick som du aldrig kan få när du befinner dig i mitten. Jag blir klar i huvudet.

– Dessutom har vi väldigt roligt på expeditionerna. Människor som dras till sådana miljöer är lite galna i positiv bemärkelse. Alla har en upptäckarlust, är väldigt självständiga men samtidigt teamorienterade. Vi måste samarbeta för att överleva där ute.

Bilden av sig själv i överlevnadsdräkt på isen vid jordens norra pol var dock inget den unga Jody Deming skulle ha kunnat föreställa sig. För flickor i 50- och 60-talets Texas där hon växte upp var framtiden redan utstakad.

- JAG KUNDE BARA föreställa mig att jag skulle gifta mig och bli hemmafru, berättar hon.

Men ödet ville annorlunda. När hennes pappa dog då hon var 16 år var hon tvungen att hitta en försörjning. Lösningen för den ambitiösa och talangfulla Texasflickan blev att söka stipendium för collegestudier. Vilket college hon skulle välja blev tydligt då hon såg en bild på ett New England-campus i Massachusetts.

– Det var inbäddat i snö. Jag visste inget om stället men jag kände att jag bara måste dit. Jag hade ju aldrig sett snö.

Jody Deming lyckades få både studielån för studierna samt ett extra stipendium för undervisning i klassisk piano och tiden i Massachusetts förändrade henne.

– Jag fick upp ögonen för livet som forskare och upptäckte njutningen med att lära sig saker, jag fick en törst efter mer kunskap.

Och så fick hon uppleva snö.

– Jag och min indiska väninna sprang ut barfota i snöfallet då den första snön kom. Vi var helt överlyckliga. Hon hade inte heller sett snö förut.

Ganska snart insåg Jody Deming att det var forskare och inte pianist hon skulle bli. Inom vetenskapen kände hon en kreativitet som hon aldrig upplevt som pianist.

– När jag spelade piano kände jag mig begränsad av andra människors kompositioner, själv hade jag inte talang att bli kompositör. Men som forskare kan jag vara kreativ och faktiskt vara en slags kompositör, säger hon.

IDAG VARVAR Jody Deming tiden i labbet och på nordliga breddgrader med att skriva och undervisa. Men glädjen över framsteg i sin egen forskning grusas till viss del av att hon så tydligt ser konsekvenserna av miljöförstöring och klimatförändringar, hur temperaturen på vår planet sakta höjs.

En ögonöppnare var en expedition 2006 då hon tillsammans med ett forskarlag skulle passera genom Nordvästpassagen på en isbrytare. Kaptenen varnade för en tuff resa där de skulle tvingas bryta sig fram genom tjock is. Men då isbrytaren nådde fram var passagen öppen – det fanns ingen is alls på vattnet.

– Det blev ett rejält uppvaknande för oss alla, ett tydligt bevis på vad som sker med vår planet, säger Jody Deming.

Hon ser lite uppgiven ut när hon fortsätter:

– Det finns inte något en enda person kan göra men om alla individer förändrar sin klimatpåverkan kan vi bromsa utvecklingen. Tyvärr är jag en aning cynisk, vi människor har en tendens att vänta med att göra något tills den totala katastrofen är över oss.

Klart är att planeten kommer att bli en annorlunda plats att bo på för dem som kommer efter oss, menar hon. Vår egen generation har misslyckats med att förutse konsekvenserna av den miljöförstöring vi orsakat och nu är det nästa generation som måste sopa upp efter oss och försöka bromsa klimatförändringarna.

Det leder oss in på FN:s stora klimatmöte i Paris mellan 30 november och 11 december. Förhoppningen är att världens alla länder ska skriva på ett nytt klimatavtal. Hur det blir med den saken har Jody Deming svårt att sja om men hon hoppas att Arktiska havet ska komma att spela en central roll under förhandlingarna.

- JAG VILL ATT Arktis ska hamna i centrum på klimatmötet. Det som händer i Arktis är inte en isolerad händelse utan det är där förändringarna sker snabbast, säger hon.

– Tyvärr finns ett förnekande av klimatet i länder som exempelvis mitt eget hemland, USA. Man stoppar huvudet i sanden och vägrar erkänna vad som pågår. Medvetenheten i Europa är betydligt större.

Medvetna länder som Sverige har en tuff uppgift att få med alla andra ombord på tåget eftersom ett nytt klimatavtal är avgörande för hur det ska gå för vår planet, berättar hon.

Själv hoppas hon också kunna bidra ytterligare för att öka förståelsen för vad som sker i Arktis. Jody Deming har redan vänt blicken mot en ny, extrem miljö inför sitt nästa forskningsprojekt.

– Jag har varit nere på botten av havet, sedan vid den istäckta ytan och nu vill jag upp till atmosfären över Arktis. Där är det en ännu mer extrem miljö, särskilt om du är en mikroorganism eftersom det inte finns någon vätska och du är utsatt för strålning och kyla på –55 grader.

I Arktis sker klimatförändringarna snabbast, påpekar Jody Deming.

Jody Deming vill studera vilken roll mikroorganismerna spelar i länken mellan havsytan och molnen. Bakterierna är nämligen med i processen att skapa olika typer av moln.

– Vad gör molnen? Isolerar de och gör havsytan varmare eller kyler de istället ner havsytan?

TILLSAMMANS MED SINA svenska kollegor hoppas Jody Deming kunna göra en expedition på den svenska isbrytaren Oden för att studera hur mikroorganismerna beter sig i den arktiska atmosfären.

– Vi bollar lite idéer nu när jag är här i Göteborg och jag har också börjat söka anslag, berättar hon.

– Det vore fantastiskt om vi fick tillräckligt med pengar för att kunna genomföra detta projekt. Det skulle bli mitt sista lilla bidrag till vetenskapen och till vår planet.

**TEXT: KARIN FREJRUD
FOTO: EMELIE ASPLUND**

Öppna fönster för människors hjärtan

– Vår tids stora tragedi är att samtidigt som världen globaliseras ökar avståndet mellan människors hjärtan. För att få till en förändring måste vi dock börja med oss själva.

Så säger en av de två hotade forskare som i höst fick fristad vid Göteborgs universitet.

ADNAN KOMMER från Mellanöstern och Abu från södra Asien. Under ett år kommer de att vara verksamma vid Göteborgs universitet inom ramen för Scholars at Risk, SAR, ett internationellt nätverk som hjälper hotade forskare.

Vi träffas på GU Journalens redaktion på Erik Dahlbergsgatan och Adnan och Abu hänger av sig sina tjocka jackor, mössa och vantar. De värmer sig med starkt kaffe innan de börjar berätta.

De kan varken avslöja sina riktiga namn, värdinstitution eller gå in närmare på vad de forskar om, av rädsla för att bli identifierade och därmed utsätta sig själva eller sina familjer för fara.

– Halva min familj är i Europa, den andra halvan är kvar hemma, förklarar Adnan. Jag är väldigt tacksam för att få vara i Sverige men också orolig för sonen och dottern där hemma.

Han berättar om hur hemliga polisen i hans land skjuter mot demonstranter och till och med kidnappar folk.

– När det område jag bodde i föll i oppositionens händer började regimen skicka raketer mot oss, där en förstörde delar av min familjs lägenhet. Så vi flydde till släktingar i en annan del av landet men jag var fortfarande orolig. En dag arresterade den militära underrättelsetjänsten

en av mina söner. Genom att betala 1 000 dollar lyckades jag få honom fri. Men jag bestämde mig för att försöka lämna landet. Jag fick rådet att ta kontakt med SAR, vilket så småningom ledde till att jag hamnade här i Göteborg.

Den andre forskaren, Abu, är engagerad inom frågor om mänskliga rättigheter. Han menar att den terror vi ser idag är en reaktion på globaliseringen

– **ALLA DELAR AV** samhället påverkas: ekonomi, politik, lagstiftning och medier. Tyvärr tar inte alla sitt ansvar när det gäller att utveckla globaliseringen på ett bra sätt. I mitt hemland sprider medierna stereotyper om människor i andra länder och kryddar internationella händelser med överdrifter, vilket tyvärr går hem hos allmänheten. Vi har också en lag mot hädelse som inte bara inskränker yttrandefriheten utan också missbrukas av människor som vill skada andra. En av mina vänners söner har blivit kidnappad, själv har jag blivit hotad och ingen vågar gå till polisen av rädsla för represalier. Nu befinner jag mig här medan min fru, son och dotter spridit sig till olika länder.

Orsakerna till krig och våld i världen är många. Adnan menar dock att religionen har ett stort ansvar.

– Jag förfäras över den intolerans som finns inom särskilt islam. Det är som ett virus som sprider sig där människor börjar

bråka om saker som hände för 1 400 år sedan och påstår att man kommer till himlen om man dödar personer som har en annan tro. Hur kan man skapa förståelse mellan människor om man tror sådana saker? Kampen för religiös fanatism har blivit en marknad där unga människors liv kan köpas för pengar.

Vi behöver ett nytt, globalt samhällskontrakt, menar Abu.

– Det viktigaste som finns är att lära känna sig själv. Och ett sätt att göra det är genom att träffa människor med helt annan bakgrund eller världsbild. Vi har alla blinda fläckar som den där andre kan hjälpa oss att upptäcka. Filosofen Bertrand Russell sade att han aldrig skulle kunna tänka sig att dö för sin tro, eftersom han ju faktiskt skulle kunna ha fel. Och det är det vi måste lära oss förstå: vi måste motarbeta självträthet och försöka vara toleranta, för vi kan ju faktiskt alla ha fel.

ÄVEN OM TERRORISTER och våldsverkare själva har ansvar för sina handlingar är det av yttersta vikt att vi undersöker vad det är i samhället, exempelvis i skolan, som skapar ett sådant här beteende, menar han.

– De personer som sprängde tvillingtornen i New York eller stod för terrorattackerna i Paris hade ju inte vuxit upp i Afghanistan eller Irak utan i USA och Frankrike. Det måste finnas något fundamentalt fel i våra utbildningssystem som

ILLUSTRATION: KICKI EDGREN

gör att unga människor kan bli förfärliga våldsvärkare. Tekniskt har våra samhällen utvecklats enormt bara de senaste tjugo åren men moraliskt och psykologiskt befinner vi oss på samma nivå som när vi var tvungna att kämpa för vår överlevnad. Idag finns ett överflöd som borde räcka till alla, vi måste inte slåss, så varför gör vi det då?

Vi lever i en ojämlig värld där de största orättvisorna och övergreppen drabbar kvinnor.

– Också i bildade familjer är kvinnor ofta förtryckta, påpekar Adnan. Hur ska vi kunna utveckla våra samhällen om halva befolkningen inte tillåts vara med?

En global pluralism med globala etiska värderingar är vad Abu eftersträvar.

– Vi har lagar och regler inom varje land men mellan olika länder betar vi oss inte alls särskilt väl. Vi måste lära oss att kommunicera och att lita på varandra och inte minst ingjuta en gnista av hopp hos den unga generationen.

Adnan och Abu kommer att tillbringa ett år vid Göteborgs universitet. Vad som händer efteråt vet de inte men de hoppas kunna stanna kvar åtminstone tills situationen i hemländerna blivit säker.

»De personer som sprängde tvillingtornen i New York eller stod för terrorattackerna i Paris hade ju inte vuxit upp i Afghanistan eller Irak ...« ABU

”

– **SVERIGE ÄR ETT** tryggt och vänligt land, menar Adnan. Men eftersom terrorister kan finnas överallt, även här, gäller det att vara försiktig. Vi kommer att studera svenska under vår tid här och integrera oss i samhället. Men jag hoppas kunna återvända hem så småningom.

Vid universitetet ska de bland annat utarbeta onlinekurser, öppna för studenter från hela världen.

– Det gäller att förena sitt arbete med sin passion, förklarar Abu. De här kurserna hoppas jag kan göra nytta även i mitt hemland.

– I många utvecklingsländer är hälften av befolkningen ungdomar, påpekar Adnan. De behöver utbildning och självkänedom.

Det finns en liknelse inom sufisk filosofi som säger att människokroppen har tio fönster, förklarar Abu.

– Vi har ögon, öron, näsa och mun som är öppna för världen. Men det tionde fönstret är ofta stängt. Det är det som är vänt mot människors hjärtan och det känns som att det nu är dags att öppna upp det också.

EVA LUNDGREN & ALLAN ERIKSSON

FAKTA

Scholars at Risk är ett internationellt nätverk som består av 300 lärosäten i 35 länder som verkar för att hjälpa forskare som är förföljda eller utsatta för censur. Göteborgs universitet har varit medlem i SAR sedan 2013. I dagsläget är nio svenska lärosäten medlemmar. GU, som är det första svenska lärosäte som tar emot SAR-forskare, kommer att koordinera det svenska SAR-nätverk som officiellt ska lanseras våren 2016.

Det gäller att vara nogga med att få med växtens alla delar när den pressas, påpekar Claes Persson.

Torkade skönheter

Vi befinner oss i Göteborgs universitets herbarium, bland 1,6 miljoner exemplar av växter, lavar, mossor och alger. Pappersark med skira blommor ligger på borden intill en påse med torkad svamp som just plockats fram.

Men ett skåp verkar innehålla något mystiskt. "Myxomyceter" står det på kortsidan, vad är det?

TIDIGARE LÅG HERBARIET i vad som idag är Botaniska trädgårdens butik men drabbades då ibland av skadeinsekter. Sedan 1995 finns det därför istället insprängt i berget vid Botanhuset, i ett utrymme på hela 600 kvadratmeter. De tre salarna håller 18 graders värme och en relativ luftfuktighet på 50 procent. Materialet är samlat

i rad efter rad av höga skåp i rummen.

– Herbariet bygger på material som Carl Skottsberg, Botaniska trädgårdens grundare, köpte in på 1920-talet, förklarar herbarieföreståndare Claes Persson. Bland annat finns här 90 000 växter från Balkan. Vi har lite material från 1700-talet, exempelvis från Linnés samlingar, samt en del från 1800-talet. Men det mesta kommer från donationer samt olika expeditioner, både inom Sverige och utomlands, de senaste hundra åren. Bland annat har vi en av världens finaste samlingar av kärllväxter från Ecuador. Överhuvudtaget är vi bra på Sydamerika, den världsdelen som har absolut flest olika arter.

När Carl von Linné ordnade bland växterna på 1700-talet utgick han från utseendet, vilket förstas berodde på att det inte

fanns så mycket annat att gå på då. Idag gör man istället dna-analyser och det har rört om ganska rejält bland klassificeringen av växter och andra organismer.

- ETT EXEMPEL ÄR näckrosor och lotusblommor som, trots att de båda lever i vatten och ser ganska lika ut, visat sig inte alls vara släkt. Sedan 2005 pågår ett digert

Herbariet innehåller 1,6 miljoner exemplar av bland annat växter, lavar, mossor och svampar.

arbete med att digitalisera våra samlingar, vilket alltså ibland kan innebära nya artbestämningar. Hittills har vi hunnit med 150 000 exemplar, så nu återstår bara drygt en miljon ...

SOM ETT EXEMPEL på hur det kan se ut tar Claes Persson fram ett ark med en så kallad panamahattplanta med alla växtens delar fastsydda på papperet.

– Det är viktigt att ha med blad, blomma eller frukt samt, om det är ett träd, en bit av grenen, så att vi kan göra analys på frön eller pollen samt kanske vedanalys. Även dna hos hundraåriga exemplar går att undersöka, med vissa undantag. Växter från fuktiga delar av tropikerna läggs ofta i sprit, vilket tyvärr gör dem oanvändbara för dna-studier. Därför lägger man även bladbitar i påsar med kiselkristall

som drar ut fukten. Växterna undersöks vetenskapligt men självklart kan man inte jobba här utan att också beundra det fina nätverket på ett blad eller skönheten hos en blomma.

VID DNA-ANALYSER är det viktigt att verkligen undersöka rena bitar, risken är annars att man exempelvis får med lite svamp i materialet, förklarar intendent Claes Gustafsson.

– Det händer ganska ofta i början men nu är vi noga med att välja dna-sekvenser som inte finns hos svamp, som kloroplaster.

Herbariet är inte ett museum, påpekar han, utan meningen är att det ska användas.

– Forskare kommer antingen hit och studerar eller så skickar vi material till dem. Vi samarbetar också med herbarier runt om i hela världen. Ofta är det material för molekylära studier man är intresserad av men det kan också handla om annat, som att göra statistiska jämförelser över tid av olika organismer.

Det är exempelvis på grund av statistik från olika herbarier som forskarna vet att många svampar i alpina miljöer idag fruktifieras 12 dagar senare än för 40 år sedan, förklarar mykolog Ellen Larsson.

svenska kallas slemsvamp, men som varken är svamp, växt eller djur. Den bildar ett mångkärnt nätverk av protoplasma, ett plasmodium, som kan förflytta sig på marken och ta upp näring. Vid vissa förhållanden kan plasmodiet söka sig upp på trädstammar eller andra exponerade ytor och omvandlas till fruktkroppar.

Du har säkert sett slemsvamp i skogen, de ser ut som gult eller rödaktigt slem på trädstammar och kallas ibland för trollsmör eller vargmjolk. Vi har kanske världens förnämsta samling av myxomyceter, eftersom en av vår tids främsta experter på dessa underliga organismer, Uno Eliasson, är professor här.

De flesta anser nog att det skräp som blir över i botten på svampkorgen inte är något att bry sig om.

– Men jag håller inte med, förklarar Ellen Larsson. Det vi först uppfattar som lite brunt krams kan vara jätteintressant och dessutom fantastiskt vackert när vi tittar på det i mikroskop.

**TEXT: EVA LUNDGREN
FOTO: JOHAN WINGBORG**

»Hittills har vi hunnit med 150 000 exemplar, så nu återstår bara drygt en miljon ...«

»

CLAES PERSSON

– Dna-analysen har inneburit en revolution inom mykologi. Att ha hatt, lameller och fot är nämligen praktiskt, vilket gör att många svampar ser ut så, trots att de inte alls är släkt. Den vackra röda flugsvampen liknar exempelvis kremlan, ändå hör de till helt skilda familjeordningar. Samtidigt kan det också vara tvärtom, att arter som inte alls är lika är släkt; riskor och kremlor är exempelvis besläktade med skinnsvamp som man kan se på murknat trä.

Men det där märkliga ordet ”myxomyceter” som står på vissa skåp, var är egentligen det?

– Det är en organism som på

Arbetet med att digitalisera allt material kommer att ta några decennier, tror Claes Gustafsson.

HERBARIET

Herbariet finns i Botanhuset intill Botaniska trädgården och innehåller 1,6 miljoner exemplar av växter, alger, mossor, lavar, svamp och slemsvamp. I våras beslöt rektor att herbariet är en universitetsgemensam forskningsinfrastruktur vid Göteborgs universitet.

Med bloggen som vapen

Hon driver en av de mest lästa bloggarna i Mellanöstern, kämpar för ökad humanitär medvetenhet och mottog 2014 Dawit Isaak-priset.

Under Global Week höll Afrah Nasser en föreläsning om mediernas betydelse för världens många migranter – samt om migranternas betydelse för medierna.

ENLIGT EN UNDERSÖKNING av CNN hörde Afrah Nassers blogg till de tio mest lästa i Mellanöstern under den arabiska våren 2011. Men varför började hon blogga överhuvudtaget?

– Jag jobbade sedan 2008 som den enda kvinnliga reportern på engelskspråkiga Yemen Observer och att ha ett så spännande arbete såg jag som en lyx. Men jag fick inte skriva om politik utan bara om kultur och sociala problem. Men ju mer jag skrev desto mer insåg jag att också dessa frågor handlar om politik.

Magisterstudenter på HDK arrangerade samtalet som var en del av en workshop under Global Week.

Mina kollegor kallade mig Mr. Afrah eftersom de inte var vana vid att kvinnor uttrycker åsikter. Men när jag startade min blogg var det faktiskt utan att ha en aning om vad den skulle leda till.

Mellanöstern har en mycket ung befolkning där cirka 50 procent är under 15 år.

– President Ali Abdullah Saleh hade haft makten i Jemen 20 år och förberedde sin son på att ta över. I övriga arabiska länder såg det likadant ut. Vi var många som ansåg att det politiska systemet måste ändras. Men våren 2011 kom ändå som en total överraskning.

”

»Mina kollegor kallade mig Mr. Afrah eftersom de inte var vana vid att kvinnor uttrycker åsikter.«

AFRAH NASSER

När revolutionen startade var Afrah Nasser på besök i Danmark.

– Jag trodde knappt att det var sant att människor faktiskt gick ut på gatorna för att protestera och började blogga om sådant som de vanliga medierna inte vågade ta upp, som polisbrutalitet. Jag ansåg helt enkelt att jag måste göra något eftersom jag är så privilegierad: jag har en bra utbildning, är duktig på engelska och har dessutom varken far eller bror som kan trycka ner mig.

GANSKA SNART visade det sig att det som startat som en frihetskåp i land efter land snabbt förbyttes i våld och övergrepp.

– Revolutioner utvecklas ju tyvärr nästan alltid så. När en diktator störtats är människor först överlyckliga. Men sedan försöker olika grupper ta makten med våld och det dröjer kanske flera generationer innan verklig fred uppstår.

Afrah Nasser utsattes för förföljelser och hot. Under en vistelse i Sverige 2011 förstod hon att hon inte kunde återvända hem.

– Många undrar hur jag kan skriva om vad som händer i Jemen när jag befinner sig i Sverige. Men faktum är att jag har närmast mig mitt hemland genom att lämna det. Jag har en annan överblick nu och kan se på företeelser där med nya ögon. Och trots allt elände finns också en positiv utveckling: när jag lämnade Jemen hade bara 3 procent av befolkningen Internet, nu har siffran stigit till 15 procent.

Nu är hon svensk medborgare och samarbetar med olika medier, bland annat med Sveriges Radio.

- JAG FÖRSÖKER FÅ medierna att förstå att de måste låta migranterna själva få berätta sin historia. De har så mycket att säga och många kan, mitt i all misär, vara väldigt roliga också. Flyktingar tillhör de mest missgynnade människorna i samhället, de kanske har svårt att göra sin röst hörd, men då måste man hjälpa dem på traven. Och varje människa är en egen individ, ingen får ses som enbart representant för sin kultur eller ett visst land.

Afrah Nassers föreläsning *Migration and Media* var en del av the Migration Future Lab, ett arrangemang under Global Week som masterstudenter på HDK, Högskolan för design och konsthantverk, stod för.

TEXT: EVA LUNDRÉN
FOTO: JOHAN WINGBORG

Ett propagandakrig på en elvaåringars nivå

HEMMA HAR JAG två elvaåringa pojkar som går i femte klass, tvillingar men olika som vanliga syskon. Oftast är de sams och leker och spelar dataspel tillsammans, men ibland blir de ordentligt osams. Då frågar jag: "Varför bråkar ni?" och svaret blir snabbt från båda: "Det var HAN som började!" Numera frågar jag direkt: "Var det HAN som började?" Då brukar de skratta och konflikten är löst för tillfället.

Jag inledde med denna lilla historia när jag en kväll talade på ett bibliotek på temat *Ryssland och väst: från samarbete till konflikt*. Min poäng var givetvis att om man i denna konflikt bara kan se den andra sidans skuld, medan den egna sidan är helt oskyldig, kan konflikten aldrig lösas. Det var mycket folk och det blev många frågor innan kvällen var över. Ett bra exempel på hur vi på universitetet kan utföra den tredje uppgiften.

ATT DET VAR just jag som tillfrågades av biblioteket beror på att jag varit intresserad av Ryssland i mer än fyrtio år. De senaste tjugofem har jag forskat och undervisat om Rysslands nutid och historia. När jag planerade höstens kurs av *Ryssland mellan förflutet och framtid* utökade jag delen *Ryssland efter kommunismens fall* för att få med den aktuella konflikten i Ukraina och Rysslands roll i den. Efter att ha gått igenom en hel del litteratur om konflikten hittade jag en alldeles nyutkommen bok av den brittiske statsvetaren Richard Sakwa, som skrivit ett dussintal böcker om Ryssland de senaste decennierna, varav jag har använt flera i mina kurser. Jag skaffade boken på engelska och fann en grundläggande analys av konflikten, där agerandet från både Ryssland och väst, Ukrainas utveckling efter 1991 och bakgrunden till splittringen i landet mellan regionerna i västra och östra Ukraina, togs upp. Det var ingen tvekan om att boken höll hög akademisk klass, så jag satte upp den på litteraturlistan.

DÖM OM MIN förvåning när jag i radio fick höra att en kulturjournalist, Fredrik Wadström, fullkomligt dömde ut boken. Han menade att alla försök av länderna i östra Europa att "föra en självständig politik och ägna sig åt nationsbyggande har torpederats av Moskva i form av hätsk propaganda, ekonomiska sanktioner och ibland till och med militära konflikter". Främst retar Wadström upp sig på underrubriken *Krisen i gränslandet mellan Ryssland och Europeiska unionen*, där en del av Sakwas analys handlar om hur EU allt mer dragits in i Natos sfär (vad han kallar "atlantiseringen av EU"), och att Ryssland därmed har känt sig hotat. Natos och EU:s östutvidgning var från början inget som Ryssland var emot, men när Nato talade om att bygga upp förband nära Rysslands gränser drog de öronen åt sig och protesterade kraftigt. Grundproblemet är, enligt Sakwa, att man efter Sovjetunionens upplösning 1991 inte lyckats bygga upp en europeisk säker-

hetsanordning som även tar hänsyn till Rysslands intressen.

Det är alltså detta som Wadström kritiserar. Väst har inte gjort något fel, allting är bara Rysslands fel. Detta är en tragisk spegelbild av hur det låter i de officiella medierna i Ryssland idag. Där är allt Västs, och i synnerhet USA:s fel. Så kan det bli när man befinner sig på en elvaåringars nivå i debatten.

MIN FRÅGA ÄR då: Hur kan man undvika att hamna i denna förödande pajkastning som nu kallas "propagandakriget" och som givetvis är bra mycket mer allvarlig än mina pojkars osämja? Hur kan man bedriva forskning och undervisning på en hög akademisk nivå, utan att luta åt vare sig den ena eller andra sidan i konflikten? Det får bli en av diskussionspunkterna med studenterna.

När jag kommer hem efter föredraget på biblioteket diskuterar den förre ambassadören i Moskva, Sven Hirdman, med en kommandörkapten i Aktuellt om Sverige ska gå med i Nato. Hirdman är tveksam, då han utifrån sin kunskap och sina erfarenheter menar att spänningen i Östersjön bara skulle öka om Sverige och Finland gick med. Kommandörkaptenen menar att Ryssland redan trappat upp kriget mot Sverige, så nu är det dags att stå emot Rysslands alla provokationer. Det kan vi bara göra om vi är medlemmar i Nato. Allt är återigen således HANS fel!

PER MÅNSON
PROFESSOR I SOCIOLOGI

FOTO: JOHAN WINGSBORG

Satsa på Sveriges enda designmuseum!

RÖHSSKA MUSEET är i en akut situation, vilket bland annat redovisats i en rad artiklar i GP.

Museets personal har framställts som ett problem och inte som den resurs den faktiskt är. Nu talas det till och med om att museet hastigt ska ställa in utställningar och att planering av kommande projekt ska stoppas. Museet kan därutöver tvingas dra ner på sina redan begränsade öppettider. Vad ligger bakom denna negativa syn på Röhsska museet och dess verksamhet? Det enda designmuseet i Sverige borde vara en klenod som vårdas ömt och som det satsas på.

Det har knappast undgått någon att Göteborgs Stad under en lång tid har underfinansierat driften av museet och underlåtit att göra nödvändiga investeringar i den åldrande museibygnaden. Nu är gränsen nådd där museets verksamhet är hotad. Omedelbara insatser är nödvändiga. Kulturförvaltningens ledning behöver omvärdera sin syn på museet, förstå dess betydelse även i ett nationellt och internationellt perspektiv, förvalta och utveckla.

VI, REPRESENTANTER för utbildning och forskning, vill lyfta fram museets betydelse för Göteborg som kunskapsstad och Västra Götalandsregionen som kunskapsregion. Museets samarbeten med universitetsinstitutioner som HDK och Kulturvård, ämnen som konst- och bildvetenskap vid Göteborgs universitet liksom med Chalmers och andra högskolor i regionen, är av stor vikt. Som Sveriges enda specialmuseum inom sitt område axlar Röhsska också en nationell såväl som internationell roll inom musei- och forskningsvärlden.

Har museets ägare, Göteborgs Stad, inte förstått detta?

Museet öppnades för publik 1916. Blir det en fest nästa år eller planerar kulturförvaltningens ledning något helt annat?

Ett hundraårsjubileum borde självfallet vara en anledning till satsningar, inte neddragningar. Vi är många som hoppas på ett praktfullt och stolt firande, med reflekterande tillbakablickar och modiga framtidsvisioner. Vi förväntar oss en festlig hyllning till den gestaltande människan, värdig ett levande design- och konsthantverksmuseum.

ANSTÄLLDA VID HÖGSKOLAN FÖR DESIGN OCH KONSTHANTVERK: **MATS ALDÉN**, ADJUNGERAD PROFESSOR, **KAJSA G ERIKSSON**, LEKTOR, **FREDRIC GUNVE**, LEKTOR, **ANDERS LINDSETH**, SENIOR PROFESSOR, **KARIN JOHANSSON**, ADJUNGERAD PROFESSOR, **MIA E GÖRANSSON**, ADJUNGERAD PROFESSOR, **JONAS ROOTH**, LEKTOR, **PASI VÄLIMAA**, PROFESSOR, **ANNA TEGESTRÖM WOLGERS**, PROFESSOR, **KRISTINA SAHLQVIST**, ADJUNGERAD PROFESSOR EMERITA, **KRISTINA FRIDH**, TEKNOLOGIE DOKTOR OCH STUDIEREKTOR, **JOHNNY FRIBERG**, ENHETSCHIEF. ÖVRIGA: **ANNIKA EKDAHL**, GÄSTPROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD, **BOSSE LAGERQVIST**, PREFEKT VID INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD, **JOHAN LINTON**, TEKNOLOGIE DOKTOR PÅ CHALMERS, **BIA MANKELL**, DOCENT VID INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER OCH **ANNELI PALMSKÖLD**, PROPREFEKT VID INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Årets höjdpunkt är medlemslotteriet.

Konst för dig på GU!

Intresserad av konst? Då kanske Konstföreningen vid Göteborgs universitet är något för dig.

Föreningen gör resor, både inom Sverige och utomlands, och tittar på konst, konsthantverk och arkitektur.

Men inte minst viktigt är det årliga medlemslotteriet.

KONSTFÖRENINGEN grundades 1992 av Gia Katz som fram till helt nyligen också varit ordförande. Den nye ordföranden är Ivar Lönnroth, docent vid institutionen för biomedicin.

– Föreningens syfte är att bredda medlemmarnas kunskaper om konst, konsthantverk och arkitektur. Men lika viktigt är att vara en mötesplats som går över alla gränser. Bland våra cirka 350 medlemmar finns både aktiva medarbetare vid Göteborgs universitet och pensionärer, samt deras partner. Våra medlemmar kommer från alla fakulteter och har alla möjliga tjänster – professorer, adjunkter, administratörer – det viktiga är intresset för konst.

Bland annat bevakar föreningen Göteborgsmuseernas utställningar och ordnar visningar. Man arrangerar även resor och utflykter.

– **NYLIGEN VAR VI** på Konstspidemin men vi har också tittat på exempelvis kulturhuset Spira i Jönköping och besökt museer i Borås. I slutet av oktober var vi i Berlin och tidigare år har vi bland annat besökt Wien, S:t Petersburg, Amsterdam och Barcelona. Vi har alltid kunniga guider som visar oss både konst och arkitektur.

Medlemsavgiften är 200 kronor per år. 80 procent av den summan går till det årliga medlemslotteriet.

– Vi lottar ut målningar, grafik, keramik, glas och smyckekonst. Verken har ofta gjorts av nuvarande eller tidigare studenter vid Valand och HDK, men vi har förstås konst även av andra konstnärer, förklarar Ivar Lönnroth.

Mer information finns här: www.medarbetarportalen.gu.se/kontakt/foreningar/Konstforeningen.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Positivt med informell studiemiljö

Vad tycker de internationella studenterna om studierna och livet i Sverige?

Bland annat att studierna är friare och att det är mer av grupparbeten.

Det framkom på en hearing nyligen där ett sextiotal studenter fick chansen att tycka till.

DEN 2 DECEMBER arrangerade Universitets- och högskolerådet (UHR), med hjälp av International Centre, en hearing på Studenternas hus för att ta reda på vad de internationella studenterna tycker om att komma till Sverige.

– Det handlar om hur vi kan bli bättre på att rekrytera och ta hand om internationella studenter. Det är inte bara UHR som är intresserade utan även vi har mycket att lära, sade Johan Ahlgren som är handläggare på International Centre.

Studenterna läser på Göteborgs universitet, Chalmers, Högskolan i Väst och Högskolan i Borås. De flesta av dem är masterstudenter från länder utanför EU.

MEN DET HANDLAR inte bara om hur det är att studera i Sverige, utan även om ansökningsprocessen, visum, tillgång till hälsovård, boende, det sociala livet på och utanför campus och hur internationella studenters erfarenheter tas till vara i undervisningen och forskningen.

Prorektor Helena Lindholm hälsade alla välkomna.

– Göteborg och Västsverige är, trots vädret, en fantastisk studiedestination. Att studera här innebär att ta del av ett utbildningssystem som är icke-hierarkiskt och icke-auktoritärt. Generellt ses studenterna som viktiga. Vi vill inte bara ta reda på vad som fungerar bra utan framför allt vad som inte är så bra.

Huvudtalare Bharat Konka, som läst software engineering på IT-universitetet, kommer från Hyderabad i Indien. När han blev klar med studierna 2012 fick han jobb på Volvo personvagnar och arbetar idag som mjukvaruutvecklare.

HAN VALDE SVERIGE främst av nyfikenhet men också för att Sverige är en av världens stora musiknationer. Dessutom var ansökningsprocessen jämfört med i USA och Storbritannien ganska enkel. Men en lika viktig orsak var att studierna, vid den tiden, var avgiftsfria.

– Undervisningen höll en mycket hög kvalitet, kändes nyskapande och inspirerade till kritiskt tänkande, vilket jag saknade i Indien. Dessutom var det knappt några tentor utan mest projektarbeten som betygsattes.

Hans tips för att komma in i det svenska samhället är att lära sig svenska av pensionärer

och satsa på sin hobby. För Bharat Konka, som spelar i tre rockband, var musiken en ingång till det sociala livet. Och han rekommenderar alla att satsa på examensarbetet som i hans fall ledde till jobb.

STUDENTERNA som fick i uppgift att diskutera *Study in Sweden – academic culture and relation to professors* var Amrei Becker från Tyskland, Yu Ting Ma från Taiwan, som båda studerar mode- och textildesign på Borås högskola, och Mitica Pecheanu från Rumänien som pluggar industriell ekonomi på Chalmers. Amrei Becker menade att det är stora skillnader.

– I Tyskland är det mer föreläsningar av lärare som är experter på området medan det är betydligt mer av grupparbeten och diskussioner här. Undervisningen är friare och det är ibland oklart vad som förväntas av en.

EN ANNAN STOR skillnad, exempelvis jämfört med i Rumänien, är att studentorganisationerna har mycket större makt.

– Det är väldigt positivt, även om studenterna ibland tenderar att agera i eget intresse istället för att tänka på helheten, sade Mitica.

ALLAN ERIKSSON

Alltinget lever vidare

SISTA AVSNITTET AV Alltinget, programmet för vetgiriga i Sveriges Radio, sändes 31 maj 2012 från Rosencaféet i Trädgårdsföreningen. Men bara för att radioprogrammet lades ner har de medverkande inte slutat träffas.

Ungefär två gånger per termin bjuder programledaren Lasse Swahn in forskarna till en lunch under namnet *Alltinget Forum*. Omkring 25 forskare var med under olika perioder, varav flera nu är pensionerade.

– Alltinget lever kvar i allmänhetens minne. Säkert en gång i månaden får jag frågor om programmet kommer tillbaka, säger Bengt Silverin, professor i zoologi.

Ibland kommer Alltinget tillbaka, men då inte i radio, utan vid särskilda tillställningar exempelvis på Jonsereds herrgård. Senaste gången den 5 december.

Britt-Marie Näsström är professor i religionshistoria och numera pensionär.

– Det var alltid så roligt att gå iväg till Alltinget, det var något jag verkligen såg fram emot, säger hon.

En lunch med Alltinget är inte bara småprat, utan ett möte över disciplingränserna. Lasse Swahn förbereder

Under Alltingets lunchmöte på S/S Marieholm träffades bland andra Kerstin Norén, Bengt Silverin, Stefan Nilsson, Thomas Magnusson och Lasse Swahn.

ett par ämnen att samtala kring efter lunch.

– *Alltinget Forum* blir som ett gränslöst, tvärvetenskapligt lunchmöte. Och några förberedda kvartssamtal väcker varje gång synpunkter tankar och frågor hos övriga, ger många spontana sidoblickar och intressanta associationer.

– Det har blivit som vi tänkt oss,

ett givande samtal under ett gränslöst lunchmöte.

Naturligtvis gick vi ifrån mötet med ny kunskap, som att hundar har ett extra smaksinne. De kan känna lukt med sin tunga på liknande sätt som ormar och ödlor, något vi människor en gång i tiden troligen också kunde.

– Vissa hundraser har kvar små lukthål uppe i gommen dit de för sin

tunga för att känna om exempelvis en löptik finns i trakten, berättade Bengt Silverin.

Alltinget lever också kvar i Sveriges Radios arkiv. Det är bara att gå in och lyssna på de avsnitt som sänts.

TEXT OCH FOTO: CARINA ELMÄNG

Vinn biobiljetter

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi tre vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur många forskare har GU tagit emot inom nätverket SAR?
2. Hur stor andel av forskarna och lärarna vid GU saknar fast anställning?
3. Ett pris, som delats ut i fem år, har nu ställts in. Vilket?
4. Vad är trollsmör och vargmjolk exempel på?
5. När sändes det sista avsnittet av det populära radioprogrammet Alltinget?

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:

Edvin Boije, biträdande undersökningsledare, statsvetenskapliga institutionen.

Madeleine Modig, administrativ assistent, arbets- och miljömedicin.

Anne Bivall, administratör, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

De rätta svaren från förra numret är:

1. 62 000 kr
2. 1978-1982
3. 1,1 miljarder kr
4. Pontificia Universidad Catolica de Chile
5. En femtedel av arbetstiden

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Skicka ditt svar till GU Journalen, gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar även vinnarna i nästa nummer.

NY PÅ JOBBET**ÅSA ABELIN** är ny professor i lingvistik.**BETHANIE CARNEY ALMROTH** är ny docent i ekotoxikologi.**PETRA ANGERVALL** är ny docent i pedagogik vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik.**ARNE BIGSTEN** är ny senior professor i nationalekonomi.

THORSTEN BERGER är ny universitetslektor på institutionen för data- och informationsteknik, avdelningen för Software Engineering.

JOHAN BYLUND är ny professor i oral mikrobiologi.

EVA DAHLGREN är ny docent i obstetrik och gynekologi.

CHRISTER DAHLIN är ny adjungerad professor i oral kirurgi, särskilt styrd vävnadsregeneration.

ANDERS ELFVIN är ny docent i neonatologi.

PETER FISCHER är ny senior professor i cyprisk arkeologi.

TOMMY GÄRLING är ny senior professor i psykologi.

IMED HAMMOUDA är ny docent i datavetenskap.

REGINA HEBIG är ny forskarasistent på institutionen för data- och informationsteknik, avdelningen för Software Engineering.

MARIA JANMARK är nyanställd studievägledare vid institutionen för litteratur, idéhistoria och religion. Hon ska jobba med studenter på lärarutbildningen som läser religion och svenska med inriktning mot litteraturvetenskap.

ROLF LANDER är ny senior professor i pedagogik.

ULF LERNER är ny senior professor i experimentell osteoporosforskning.

EVA LIDÉN är ny docent i vårdvetenskap.

SVERKER LINDBLAD är ny senior professor i pedagogik.

JOHAN MAGNUSSON är ny docent i informatik.

FERENCE MARTON är ny senior professor i pedagogik.

LILLEMOR MATTSSON HULTÉN är ny adjungerad professor i hjärt-kärlforskning med särskild inriktning mot biomarkörer och inflammation.

JENNY NILSSON är ny docent i nordiska språk.

STEFAN NILSSON är ny docent i vårdvetenskap.

PETER NORBERG är ny docent i medicinsk mikrobiologi.

SÖLVE OHLANDER är ny senior professor i engelska.

ABBY PETERSON är ny senior professor i sociologi.

ELENA RAVIOLA, Gothenburg Research Institute och företags-ekonomiska institutionen, har utsetts till docent.

OLA ROLFSON är ny docent i ortopedi.

SARA SALOMON Kristoffersson är ny docent i konst- och bildvetenskap.

BO SANDELIN är ny senior professor i nationalekonomi.

RICCARDO SCANDARIATO är ny docent i datavetenskap.

LISEN SELANDER är ny docent i informatik.

KRISTINA TEÄR FAHNEHJELM är ny adjungerad professor i oftalmologi.

SOFIE THORSSON är ny professor i naturgeografi.

PER-OLOF THÅNG är ny senior professor i pedagogik.

CATHARINA THÖRN är ny docent i kulturstudier.

BOBAN VESIN är ny forskningsingenjör på institutionen för data- och informationsteknik, avdelningen för Software Engineering.

LARS WALLIN är ny gästprofessor i omvårdnad med inriktning mot implementeringsforskning.

KERSTIN ALBERTSON WIKLAND är ny senior professor i pediatrik tillväxtforskning.

AMANDA WELIN är ny docent i medicinsk mikrobiologi.

MADELEINE ZETTERBERG är ny professor i oftalmologi med inriktning mot ögats främre segment.

ANDREAS ÖNNERFORS, docent i idé- och lärdomshistoria, är ny lektor vid institutionen för litteratur, idéhistoria och religion. Han har forskat om allt från kvinnor i ordensällskap på 1700-talet till The Eurovision Song Contest.**ANSLAG**En forskargrupp under ledning av professor **Stefan Grau**, institutionen för kost- och idrottsvetenskap, får 3,5 miljoner kronor från Sten A Olssons Stiftelse för Forskning och Kultur

för att under den kommande treårsperioden ta fram träningsprogram som förhindrar belastningsskador hos fritidslöpare och för att validera träningsprogram för enskilda löpare.

Professor **Susanne Garvis**, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, får 425 000 kr från Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, för att etablera en ny tvärvetenskaplig forskargrupp, Nordic Early Childhood Systems Approach Research group, NECA.

Jonas Ivarsson, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, får 6 miljoner kronor för *Förbättrad vård i h-ybridsalen*.

Kajsa Yang Hansen, institutionen för pedagogik och specialpedagogik, får 9,7 miljoner kronor för *Förändrade möjligheter att lära: Svenska elevers resultat i storskaliga internationella studier över tid*.

Johannes Lunneblad, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande får 5 miljoner kronor för *Brottsplats skola: Förärligande av unga som offer och förövare i skolan*.

Vetenskapsrådet har beviljat medel om sammanlagt 26 miljoner kronor till följande humanistiska projekt: **Elizabeth Coppock: Flest och fler: Superlativa kvantitetsuttryck i olika språk**, **Laura Downing: Somaliska språket och prosodisk typologi**, **Sebastian Enqvist: Fullständighet och komplexitet för modala fixpunktlogiker**, **Peter Fischer: Bronsålderscivilisationens fall i östra medelhavet: Sjöfolken på Cypern**, **Andreas Nordlander: Naturlig teleologi: Den nya dialogen mellan religion och vetenskap i ljuset av självorganisation och evolutionär konvergens**, **Maciej Szymaszek: Att spåra proveniens av antika egyptiska textilier**, **Tove Alms samling samt Karin Westin Tikkanen: Antika alfabetreformer: alfabetet i förändring på den apenninska halvön**.

Riksbankens jubileumsfond beviljar sammanlagt 24 miljoner kronor till följande projekt: **Sophie Bergerbrant: Bronsålderns ulleekonomi: produktion, handel, miljö, fårskötsel och samhälle**, **Anna Forné: Poetik som politik. Vittnesmåls-genren och Casa de las Américas litterära pris (1970-2011)**, **Dan Nässelqvist: Gamla hymner eller samtida retorik? Stil, ljud och litterära sömmar i förmodade hymnavsnitt i Nya testamentet**, **Malin Petzell: En jämförande studie av verbmorfologins semantik i centraltanzaniska bantuspråk**, **Henrik Rosenqvist: Svensk negationssyntax (SveNeg)**, **Martin Öhman: Arkitekterna bakom "det amerikanska systemet": mobiliseringen av manufakturintresset i USA, 1815-1890** samt **Maria Sjöberg: Svenska kvinnor on-line, från medeltid till nutid. Svenskt kvinnobiografiskt lexikon på svenska och engelska**.

GU får närmare 112 miljoner kronor i bidrag ur Vetenskapsrådets stora utlysning inom natur och teknik. Bland annat går fyra bidrag till projekt kopplade till Göteborgs universitets nya forskningsfartyg. Följande forskare får bidrag: **Katarina Abrahamsson**, **Caroline Adiels**, **Staffan Andersson**, **Håkan Andreasson**, **Alexandre Antonelli**, **Michael Axelsson**, **Jakob Björnberg**, **Adrian K Clarke**, **Randy Dumas**, **Marica Ericson**, **Mattias Goksör**, **Morten Grøtli**, **Per Hall**, **Mikael Håkansson**, **Johanna Höög**, **Hans Linderholm**, **Beidong Liu**, **Axel Målqvist**, **Richard Neutze**, **Peter Norberg**, **Mats Olsson**, **Urban Olsson**, **Vladislav Orekhov**, **Bengt Oxelman**, **Ruth Palmer**, **Ravikant Pathak**, **Jan Pettersson**, **Helle Ploug**, **Gerardo Schneider**, **Erik Selander**, **Daniele Silvestro**, **David Witt Nyström**, **Johan Åkerman** samt **Göran Wallin**.

Formas årliga öppna utlysning 2015 gav närmare 57 miljoner kronor i anslag till forskare vid Göteborgs universitet.

Julie Grantham, **Beidong Liu** och **Kui Lui** vid institutionen för kemi och molekylärbio- logi, får forskningsanslag från Cancerfonden på mellan 600 000 kronor och 2,25 miljoner. Målet är att succesivt höja anslaget så att forskarna ska kunna arbeta mer långsiktigt.

UTMÄRKELSER**Per-Ingvar Brånemark**, världsledande forskare inom osseointegration, har postumt blivit invald i National Inventors Hall of Fame. Han kommer att hedras under en ceremoni den 5 maj

nästa år. Organisationen grundades 1973 med syfte att hedra de kvinnor och män som genom tekniska framsteg gjort mänsklig, social och ekonomisk framgång möjlig.

Professor **Deliang Chen** har valts in i vetenskapsakademien TWAS för betydande bidrag till utvecklingen av vetenskap i utvecklingsländer i världen.

Jón Karlsson, professor i ortopedi med inriktning mot idrottstraumatologi, är en av årets mottagare av Nordiska Medicinpriset. Han får utmärkelsen bland annat för att han på ett avgörande sätt har

höjt nivån på klinisk forskning inom ortopedi och idrottsmedicin.

Nordiska Medicinpriset, som utdelas av Stiftelsen för Nordiska Medicinpriset i samarbete med Folksam, är ett av Nordens största medicinpris.

Alexandre Antonelli, professor i biodiversitet, har tilldelats Naturvetenskapliga fakultetens forskningspris 2015. Ur motiveringen: "Alexandre Antonelli är en ledande forskare som

byggt upp en för Naturvetenskapliga fakulteten ny tvärvetenskaplig forskningsinriktning: evolutionär biogeografi. Han har på kort tid skapat en stark och kreativ plattform genom sina breda nätverk och internationella rekryteringar, där han kombinerar avancerad teknik, stora mängder data och metodutveckling."

Marinbiologen Angela Wulff är bland de tio svenska entreprenörer som får 200 000 kronor av Sveriges inkubatorer och stiftelsen Åforsk för att bygga vidare på sina affärsidéer.

Ezio Iacocca får årets Naturvetenskapliga fakultetens avhandlingspris. Han är verksam vid institutionen för fysik och forskar om magnetism på nanonivå.

Naturvetenskapliga fakulteten har tidigare i år utsett två hedersdoktorer, som promoverades den 16 oktober. Det handlar om den kinesiske klimatforskaren **Zhisheng An** samt

om den tyske polarforskaren **Jörn Thiede**.

Richard Neutze, professor på institutet för kemi och molekylärbiologi, är en av tio forskare i landet som får en rådsprofessur. Det innebär närmare 48 miljoner kronor

under 10 år. Bland annat har han med hjälp av röntgenlaser lyckats kartlägga ett protein, som är inblandat när tsetseflugor överför afrikansk sömnsjuka, ända ned till atomnivå. Förhoppningen är att kartläggningen ska leda till nya läkemedel mot sjukdomen som drabbar 60 miljoner människor om året och dödar 30 000. Hans forskargrupp har också visat hur fotosyntesprotein genomgår en jordbävningssliknande rörelse när det utsetts för stora mängder energi. Richard Neutze kommer ursprungligen från Nya Zeeland men har varit professor vid GU sedan 2006.

EVENEMANG

Kommande konferenser

Konferens om breddad rekrytering 10-11 februari 2016

GU står som värd för nätverket Includes femte nationella konferens om breddad rekrytering och likabehandling inom högre utbildning. Include är ett nationellt nätverk för universitet och högskolor som arbetar med breddad rekrytering och breddat deltagande inom högre utbildning. Temat under dagarna är *Utbildning på flykt - lärosätenas samhällsansvar*, om hur högskola och universitet tar ansvar för integrationsprocessen och flyktingmottagande, vilken handlingskraft det finns i högre utbildning för social mobilitet kopplad till migration och flyktingar. Är universitet och högskolor ens handlingskraftiga nog att agera för samhällsansvar i den aktuella situationen?

Syftet med konferensen är att belysa viktiga och aktuella frågor om breddad rekrytering och likabehandling inom högskola och universitet. Konferensen blandar seminarier och workshoppar med forskare, lärare och praktiker nationellt såväl som internationellt.

Läs mer om konferensen på www.gu.se/include2016.

Segerstedtinstitutets seminarier

Under 2016 inleder Segerstedtinstitutet en seminariereserie där en forskare per månad, från lärosäten över hela världen, bjuds in att redovisa sin forskning. Varje tillfälle kommer att bestå av två olika seminarier: ett öppet där forskare, politiker och andra intressenter kan delta och ett praktiskt där professionella som är verksamma inom området bjuds in. Följande seminarier planeras:

7-8/1 2016: Århusmodellen presenteras

8-9/2 2016: Charles Husband, professor vid University of Bradford

19-20/4 2016: Lynn Davies, professor vid University of Birmingham

17-18/5 2016: Sami Adwan, professor vid Hebron University

För mer information: <http://segerstedtinstitutet.gu.se/>.

Styra och leda framtidens välfärd 12-13 januari 2016

Plats: Handelshögskolan, Vasagatan 1.

Vad har vi lärt oss av styrning och ledning under de senaste 25 åren? Vad har fungerat väl och vad behöver vi ompröva? Hur klarar vi balansen mellan medborgarnas ökade och förändrade förväntningar på välfärden, politikens uppdrag att styra och medarbetarens möjligheter att utföra ett gott arbete med möjlighet till goda arbetsvillkor och utveckling?

På konferensen diskuteras hur den framtida välfärden kan styras, ledas och utvecklas ur olika perspektiv i debatter, seminarier och workshops. Dessutom får du möjlighet att möta, fråga och påverka ledande politiker, tjänstemän och forskare.

Konferensen vänder sig till politiker, chefer och tjänstemän på strategisk nivå inom kommuner och landsting samt till representanter från statliga myndigheter, arbetsmarknadens parter och akademi.

Mer information och anmälan www.styraochleda.se.

Seminarium: Alkohol, träning och idrott - vad bör man tänka på?

Tisdagen den 26 januari 2016 klockan 12.30 till 15.45

Plats: Aulan, Vasaparken

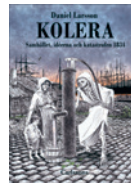
Under senaste åren har en träningsboom vuxit fram i Sverige. Samtidigt vet vi att dryckesvanorna har förändrats, allt fler dricker både på vardagar och helger. Hur reagerar kroppen på träning dagen efter? Är det är möjligt att "kompensera" sin alkoholförtäring genom att träna? Och vad händer egentligen i kroppen när man konsumerar alkohol? Vilka verktyg ska man använda sig av för att göra en beteendeförändring och nå sina mål?

Mer information och anmälan: <http://www.systembolagetseminarier.se/inbjudan-26-jan-2016/>.

NYA BÖCKER

I boken *Fitnessrevolutionen. Kropp, hälsa och gymkulturens globalisering* beskriver Thomas Johansson, tillsammans med Jesper Andreasson vid Linnéuniversitetet, gymkulturens resa från 1970-talet till idag.

I boken *Kolera: samhället, idéerna och katastrofen 1834* skriver historikern Daniel Larsson vid Göteborgs universitet om hur farsoten förlamade delar av samhället och kullkastade den gamla synen på hygien i de lortiga svenska städerna.

Månadens akademiska uttryck

Ramavtalsbulle

Den upphandlade kanelbulle som är gängse på universitetets mötesfikor, har på vissa institutioner börjat kallas ramavtalsbulle. Tidigare var det vanligare att anställda gick ut och köpte mötesfika, vilket gjorde att fikorna präglades mer av den närbelägna konditormiljön och enskilda anställdas fikatycke och smak. Nu kan dock den som har anledning att mötesfika på olika fakulteter räkna med att avnjuta samma ramavtalsbulle överallt - prisvärt och effektivt levererad till dörren.

Seminarium

Seminarium är liksom inseminera bildat till den latinska roten semen, som betyder säd. Tidigare användes seminarium om plantskolor eller en plats för uppfödning av avelsdjur. Sedermera har det kommit att användas bildligt om kläcknings- och utbildningsanstalter, och för oss på universitetet är det ett självklart inslag i verksamheten, där vi med en trädgårdsmästares varsamma och kärleksfulla hand driver upp studenter och forskare till självständiga vetenskapare och förädlar deras kreativa tänkande.

Ylva Byrman är doktorand i nordiska språk vid institutionen för svenska språket. Hon medverkar också i radioprogrammet Språket i P1.

Krönika

Vart tog humaniteten vägen?

FOTO: PATRICK IMBERT, COLLÈGE DE FRANCE

SÖNDAGEN HAR tillbringats med professorernas konselj på Collège de France, dess högsta styrande organ. Omkring tusen personer arbetar i lokalerna men styret är ett privilegium för de 50 fasta professorerna. Många har stora forskargrupper med kollegor från andra universitet eller postdoktorer som arbetar i laboratorier. Tre söndagar under året samlas man högtidligen kring ett mycket stort bord under stora tunga tavlor från 1600- och 1700-tal. Unika samlingar av medeltida matematiska skrifter visas i en monter. Vi som är nya får signera ett dokument och vänta utanför dörren tills vi kallas in och får stående välkomstovationer. En varierad samling frågor läggs fram för kollegiet. Nya professorer ska väljas in, nya ämnen diskuteras, budget, och så vidare. En professur i estetik och konst diskuteras, en eventuell utgivning av en ny korrekt översättning av *Mein Kampf* liksom ett snårigt ärende med en matematiker som ifrågasätts. Kring många frågor röstas det. Varje professor skriver oui, non eller x på en lapp som läggs i en silverurna. Det känns långt från professionella rektorer och mäktiga prefekter. På en punkt känner man igen sig: Professorerna oroar sig för förfläckning av forskningen. De bästa universiteten och institutionerna borde få det mesta av resurserna. Nu vill dock parlamentariker från diverse regioner starta små universitet som

regionalpolitik. Frankrike har 88 universitet – alldeles för många enligt en kollega bredvid mig – fast vi har ju många fler per capita i Sverige!

»Så brutalt, så ont
och så plötsligt.«

”

MORGONEN TILLBRINGADE VI vid Place de la République. Det var upprörande. Den pampiga statyn med frihet, broderskap och jämlikhet var omringad med officiella kransar och högtidliga ord om att hela Frankrike står bakom de fallna i terrorattentatet, att man aldrig ska glömma. Att Frankrike står för frihet som aldrig överges blandas med trotsiga skämtteckningar att Gud ska få "Nobelpris i krig" eller "Terroristerna har k-pistar men vi har champagne". Men det är när man kommer till de små stearinljusen som man känner att det är på riktigt, och plötsligt ser man ett foto på en ung människa och tårarna forsar.

DET FRUKTANSVÄRDA attentatet har lett till höjd beredskap inför klimatmötet, och flera event har ställts in, men demonstranterna försöker finna nya vägar. Tusentals skor ställs ut för att symbolisera dem som inte fick marschera i den inställda klimat-

demonstrationen. Några vita skapelser går runt, isbjörnar eller änglar, med skyltar "Coal Kills". Jag grubblar om att det är malplacerat bredvid ett så upprivande monument över unga människor som var ute och roade sig för bara några veckor sedan. Säkert hade många av dem annars varit här och demonstrerat men nu tog livet slut. SÅ brutalt, så ont och så plötsligt. Inte bara för dem utan för föräldrar, syskon, pojk- eller flickvänner som lämnat så rörande lappar på den kalla marmortrappan.

TERRORN HAR skakat om. Flyktingarna ska stoppas och Erdogan hjälpa oss. Vart tog humaniteten vägen? Till och med Iran blir en allierad genom logiken om en fiendes fiende. Det känns inte som att det är riktigt rätt tid att diskutera klimat. Men när ska vi diskutera? Vi som kan frågan vet att det är mycket bråttom. Det slår mig att det kanske är så framtidens sonderfall ser ut. Jag läste en artikel i PNAS som påvisade hur konflikten i Syrien föregåtts av den värsta torkan någonsin på grund av klimatförändringarna. Under 2010–2013 sjönk jordbruksproduktionen, matpriser steg och mer än en och en halv miljoner människor blev internflyktingar som flytt från uttorkad landsbygd till städerna. Till det kommer krigsflyktingar från Irak och andra grannländer. Den senaste forskningen visar att varma – och fattiga

– länder kommer att drabbas hårdast. Jag ser en ond cirkel där världshandel, tillväxt och sysselsättning drabbas, flyktingströmmar och konflikter tilltar och sprider sig. Det blir aldrig läge att prata om långsiktiga energifrågor och nördiga system för utsläppsrättshandel eftersom vi alltid är upptagna av andra frågor som politiska kriser, flyktingvägar, främlingsfientliga partier eller terrorattentat ...

DET ÄR BRA att själva klimatmötet fortsätter med en massiv uppställning av statschefer, terrorhotet till trots, men folkfest blir det inte. Hoppas de känner opinionstrycket ändå och har några ess i rockärmen för att komma ett steg närmare ett klimatavtal.

FAKTA

Thomas Sterner blev för året 2015–2016 invald som gästprofessor vid Collège de France i Paris, vilket han ser om en stor ära eftersom institutionen har en särställning i den akademiska rankingen i detta hierarkiska land. Huvuduppgiften är att bidra till miljön men det handlar inte om många timmar: "Jag ska organisera en tvådagars "colloque" och hålla nio föreläsningar. Varje gång ger jag en översikt över ett område och sedan bjuder jag in en fransk gäst som ger ett seminarium inom samma område. Vem jag än frågar, tycker det är roligt att komma hit." Mer information om Thomas Sterners invigningsföreläsning och vetenskapliga konferens finns på www.college-de-france.fr/site/thomas-sterner/index.htm.